

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Edita Příhodová

Probace v českém trestním právu

Diplomová práce

Olomouc 2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Probace v českém trestním právu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. 3. 2012

.....
Edita Příhodová

Já, níže podepsaná, Edita Příhodová, autorka diplomové práce na téma Probace v českém trestním právu, které je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto souhlas podle § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8,

771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále k zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Výše uvedené údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji, že mé výše uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Probace v českém trestním právu zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny.

V Olomouci dne 30. 3. 2012

.....

Edita Příhodová

Touto cestou bych ráda poděkovala JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, zejména za podnětné konzultace, cenné rady a připomínky během vypracování.

Obsah

<i>Seznam zkratek</i>	6
<i>Úvod</i>	7
<i>1. Historie probace</i>	9
1.1 Historie probace ve světě	9
1.2 Historie probace v České republice	11
1.2.1 Etapa vývoje do roku 1989	11
1.2.2 Etapa vývoje po roce 1989	12
<i>2. Restorativní justice</i>	15
2.1 Koncepce restorativní justice	15
2.2 Principy restorativní justice	18
<i>3. Probace</i>	20
3.1 Vymezení pojmu probace	20
3.2 Vymezení pojmu dohled	22
3.2.1 Dohled probačního úředníka dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže	26
<i>4. Projevy probace v českém trestním právu</i>	31
4.1 Projev probace v trestním zákoně z roku 1961	31
4.2 Projev probace v novém trestním zákoníku	32
4.3 Projevy probace v ZSM	33
<i>5. Probační a mediační služba</i>	36
5.1 Organizace Probační a mediační služby	37
5.2 Postavení probačních úředníků a asistentů	38
5.3 Kompetence Probační a mediační služby	39
5.4 Metody činnosti Probační a mediační služby	41
5.4.1 Zajištění výkonu dohledu	42
5.4.2 Výkon trestu obecně prospěšných prací	45
5.4.3 Výkon trestu domácího vězení	47
<i>Závěr</i>	51
<i>Použitá literatura</i>	54
<i>Shrnutí</i>	58
<i>Seznam klíčových slov</i>	60

Seznam zkratk

PMS	Probační a mediační služba
ZPMS	Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Listina základních práv a svobod
OPP	Obecně prospěšné práce

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala problematiku probace v českém trestním právu. Probace v českém trestním právu představuje institut, který je využíván zejména jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V současné době se stále více klade důraz na prosazování nového pojetí trestní spravedlnosti v podobě nápravné neboli restorativní justice. Právě probace představuje jeden ze základních prvků restorativní justice.

Cílem práce je pokusit se komplexně analyzovat institut probace v České republice, a to zejména z právního hlediska. Vzhledem k rozsáhlosti tématu a ke stanovenému rozsahu diplomové práce se především zaměřuji na zodpovězení základních otázek, jež jsem si před psaním této práce položila. Mezi otázky, na které chci nalézt odpověď, patří zejména ta základní - co to vůbec probace je? Jaké instituty můžeme zařadit pod probaci v užším, neboli právním smyslu? Najít odpověď na tyto otázky však není vůbec jednoduché tak, jak by se na první pohled mohlo zdát. Vymezit pojem probace v užším pojetí, její účel a charakteristické rysy je velice obtížné. Neexistuje jednotná definice pojmu probace v užším slova smyslu. Při vymezování charakteristických znaků probace vycházím ve své práci z definice probace v užším smyslu od autorského kolektivu Sotolář, Púry, Šámal.

V úvodní kapitole se věnuji stručnému nástínu historie probace, a to jak v jejím světovém kontextu, tak na našem území. V následující kapitole popisují zcela nové pojetí trestní spravedlnosti - restorativní justice, která vychází z myšlenky, že trestný čin představuje konflikt mezi dvěma i více jednotlivci či stranami. Z tohoto důvodu jej lze účinně řešit jen za podmínky aktivní účasti všech dotčených osob, tj. oběti, pachatele a příslušného společenství, v němž se pohybuje obviněný a oběť.

Stěžejní kapitoly této práce se zabývají vymezením pojmu probace, dohledu a projevy probace v českém trestním právu. Je nutné odlišovat pojem probace a pojem dohled. Institut dohledu je jedním z charakteristických znaků probace v užším slova smyslu. Pojem probace a dohled nelze slučovat dohromady, jelikož ne vždy se při uložení dohledu jedná o probaci v jejím užším slova smyslu. (jako např. v § 73 odst. 1 písm. c) TŘ). Dohled v této práci popisují jak z hlediska jeho právní úpravy v trestním zákoníku, tak z hlediska ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Projevy probace v jejím užším slova smyslu v českém trestním právu se zabývám z pohledu právní úpravy trestního zákona č. 140/1961 Sb., tak z pohledu

současného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. a samozřejmě rozebírám i projevy probace v užším smyslu dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

V závěrečné kapitole se věnuji Probační a mediační službě jako poměrně mladé, avšak již zcela zavedené a potřebné instituci. Probační a mediační služba byla do českého trestního práva zavedena zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti 1. ledna 2001 a jeho koncepce vychází z nového pojetí restorativní justice. V této části se zaměřuji na organizaci PMS, postavení probačních úředníků a asistentů, jakož i na vymezení jejich kompetencí. Podrobněji popisuji metody činnosti PMS v rámci zajištění výkonu dohledu, výkonu obecně prospěšných prací a výkonu nového alternativního trestu domácího vězení.

Diplomovou práci jsem vypracovala za pomoci kompilace a komparace řady odborných knižních publikací, článků, příspěvků ve sbornících, internetových zdrojů a v neposlední řadě rozborem ustanovení jednotlivých zákonů. Jistý základ mi přinesla i týdenní stáž na středisku Probační a mediační služby v Olomouci, ovšem vzhledem k velké vytíženosti probačních úředníků jsem neměla možnost se přiblížit k nějaké problematice hlouběji. Na druhou stranu jsem však měla možnost se na středisku PMS seznámit s jejich odbornými knihami a příručkami, které nejsou v knihovnách běžně dostupné, což bylo pro mou diplomovou práci velkým obohacím.

1. Historie probace

1.1 Historie probace ve světě

Původ probace spočívá ve dvou rozdílných tradicích. První tradice je common law neboli zvykové právo, které je typické pro anglosaský právní systém. Common law je uplatňováno ve Velké Británii a USA. Původ probace v těchto zemích spočívá ve středověkých praktikách propuštění pachatele na základě slibu a splnění podmínky, že se bude řádně chovat a na základě peněžité záruky. Druhá tradice je civil law neboli občanské (statutární) právo, které je charakteristické pro kontinentální právní systém. Probace se v kontinentální Evropě vyvinula z sursis, což znamená odklad trestu nebo odklad výkonu trestu. Původně nebyl v rámci probace ukládán dohled vůbec, jelikož dohled jako složka sursis byl považován za zásah do práv člověka. Teprve až v letech následujících po 1. světové válce se dohled stal součástí odkladu výkonu trestu.¹

Probace jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody vznikla v polovině 19. století v USA. Byla uzákoněna v roce 1878 ve státě Massachusetts. Zakladatelem probace byl bostonský obuvník John Augustus, který začal z vlastního podnětu roku 1841 soudu platit za pachatele kauce a před vynesením rozsudku jim poskytoval práci, finanční pomoc, jakož i pomoc jejich rodinám. Předkládal soudu zprávy o chování pachatele a vyžadoval, aby soudce místo nepodmíněného trestu uložil pachateli pouze menší pokutu a náhradu soudních výdajů. John Augustus, považovaný za prvního probačního úředníka, pracoval s více než 2000 pachateli. Zajímavostí je, že celkový obnos složený na kauci činil 99 464 dolarů. Snaha tohoto významného průkopníka probace vyústila v přijetí prvního probačního zákona v roce 1878. Tento zákon zakotvil jmenování placených probačních úředníků a vymezil probaci jako institut, jenž může napravit osobu bez uložení trestu odnětí svobody. Postupem času se probace rozšířila i do dalších amerických států.

Rok 1876 můžeme v Anglii považovat za počátek probace. Tiskař Frederick Rainer daroval peníze Společnosti umírněných církve anglické a toto gesto vedlo ke jmenování řady „misionářů policejních soudů“, jejichž náplní práce bylo odvracet pachatele od závislosti na alkoholu tím, že jim byla poskytnuta práce a ubytování. V roce 1907 byl přijat zákon o podmíněném prominutí trestu. Tímto krokem byla v Anglii legislativně zakotvena probace.

¹ZVEKIC, Ugljesa, HARRIS, Robert. Prosazování probace na mezinárodní úrovni. In *Probace – poznatky ze zahraničí*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 34-35.

Činností prvních probačních úředníků (misionářů) bylo pomáhat, radit a přátelit se s pachateli, časem také jejich vedení, kontrola a podávání zpráv. Postupem času se činnost probačních úředníků rozšířila na všechny pachatele trestné činnosti. Probační příkaz nebyl trestem, ale alternativou k potrestání. Jeho účelem bylo dát pachatelům šanci změnit své chování, aniž by byli potrestáni soudním trestem.²

V kontinentální Evropě se probace vyvinula z podmíněného odsouzení, kde se postupně začaly vytvářet probační prvky. Ve Francii a v Belgii bylo poprvé v Evropě koncem 19. století uzákoněno podmíněné odsouzení. V těchto zemích šlo o podmíněné odložení výkonu trestu vězení. Podmíněné odsouzení je tedy historicky, alespoň na evropském kontinentě, staršího data než probace. Hlavní rozdíl mezi anglo-americkou probací a tímto druhem podmíněného odsouzení byl v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem prováděným zvláštním orgánem, kdežto u podmíněného odsouzení tento dozor chyběl. Postupem času se projevilo, že všechny výhody podmíněného odsouzení jsou umocňovány probací, jejíž těžiště spočívá v probačním dohledu. Podmíněnému odsouzení chybí prvky výchovného působení, které jsou charakteristické právě pro probaci, což je dohled a pomoc na odborné a profesionální úrovni.³

Vznik probace byl výsledkem reakce proti nediferencovanému pohledu na pachatele trestných činů, jakož byl výsledkem i reakce proti zásadě odplatné funkce trestu a v neposlední řadě i proti trestu odnětí svobody samému, který se tak nahrazuje jinou vhodnou alternativou.⁴

V posledních desetiletích je patrná zesílena podpora mezinárodních institucí při zavádění probace, a to prostřednictvím celé řady mezinárodních právních dokumentů. Patří zde např. aktivity Rady Evropy, které vedly v roce 1964 k přijetí Evropské konvence o dohledu nad podmíněně odsouzenými nebo podmíněně propuštěnými pachateli. O rok později byla přijata Rezoluce o odkladu rozsudku, probaci a dalších opatřeních nahrazujících trest odnětí svobody.⁵ Dále jsou to směrnice č. R (70) 1 k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně odsouzeným nebo podmíněně propuštěným a směrnice č. R (76) 10 k alternativním opatřením namísto uvěznění. V neposlední řadě také doporučení č. R (92) 16 k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství. I na půdě OSN vznikají aktivity směřující k zavádění probace a dalších alternativ k trestu odnětí svobody. Výsledkem těchto

² KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 225-226.

³ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 4

⁴ SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 7, s. 270-271.

⁵ KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 4, s. 35.

aktivit jsou např. Rezoluce č. 6 o alternativách opatření v trestních věcech VI. Kongresu OSN o prevenci a zločinnosti a zacházení s pachateli, Rezoluce č. 16 o alternativách trestu odnětí svobody a o společenské reintegraci pachatelů VII. Kongresu OSN o snížení počtu vězňů.⁶ Na závěr je důležité také zmínit, že Ministerstvo spravedlnosti České republiky se v roce 1994 stalo členem Stále evropské konference pro probaci (CEP). Tato mezinárodní organizace sdružuje probační služby mnoha států a napomáhá rozvíjení probační činnosti.⁷

1.2 Historie probace v České republice

Významným zlomem v historických událostech je sametová revoluce v roce 1989 a pád komunistického režimu. Postoj k alternativám k trestu odnětí svobody před sametovou revolucí se výrazně liší od situace, která nastala po společenských změnách spojených s listopadovým převratem. Trest odnětí svobody před rokem 1989 je chápán jako univerzální prostředek a snaha o rozšíření alternativ k němu je spíše ojedinělá.⁸

1.2.1 Etapa vývoje do roku 1989

Na konci 60. let 20. století se v České republice objevily tendence zlepšit sociální a výchovnou práci s pachateli trestných činů. Během let 1968 – 1971 vzniklo experimentální středisko postpenitenciární péče jako společné zařízení Národního výboru hl. m. Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického při tehdejší generální prokuratuře. Středisko pracovalo v rámci projektu „Výzkum faktoru recidivy“. Cílem výzkumu bylo ověřit účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně propuštěných z výkonu trestu, v podmínkách velkého města.⁹ Díky této činnosti došlo k vytvoření celostátního systému tzv. sociálních kurátorů působících v rámci okresních úřadů a metodicky a organizačně řízených Ministerstvem práce a sociálních věcí. Sociální kurátoři tedy vykonávají aktivity, které mají povahu probační činnosti. Zajímavá je však skutečnost, že kontakt jednotlivých osob se sociálními kurátory je dobrovolný, nepovinný a není nijak nařizován soudem.¹⁰

V návaznosti na sociální kurátory byl vytvořen systém kurátorů pro mladistvé pachatele, kteří byli pracovníci okresních úřadů a zabývali se problémovou mládeží ve věcech

⁶ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 6.

⁷ KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 4, s. 35.

⁸ NEZKUSIL, Jiří. K problematice alternativ k trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 11

⁹ ŠTERN, Pavel. Vývoj a společenský kontext vzniku probace a mediace v České republice. In ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 10.

¹⁰ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 247.

občanskoprávních, rodinných a trestních. Kurátoři pro mládež úzce spolupracují se soudy a na vyžádání soudu připravují zprávy o sociálních a rodinných poměrech pachatele a dále se účastní soudních jednání a následné péče. V jejich činnosti však převládá prvek kontroly. Koncem 80. let 20. století se ke kontrole přidal taky prvek pomoci mladistvým, proti nimž bylo vedeno trestní stíhání, a také jejich rodinám. Před vznikem Probační a mediační služby bylo v České republice asi 150 kurátorů a 350 kurátorů mládeže.¹¹

V 70. letech 20. století přebrala některé probační aktivity v širším smyslu Vězeňská služba a její sociální pracovníci pomáhali odsouzeným s udržováním kontaktu s rodinnou během výkonu trestu a připravovali je na začlenění do společnosti po výkonu trestu.

V zákoně č. 44/1973 Sb. se objevil další probační prvek, a to tzv. institut ochranného dohledu. Původně měl být ochranný dohled určitá forma probačního dohledu. Velmi brzy byl tento institut vykonáván policejními orgány a měl pouze kontrolní, resp. represivní charakter. V roce 1990 byl tento zákon zrušen.¹²

Výše uvedené činnosti byly motivovány poznatky a zkušenostmi ze zahraničí z oblasti sociální práce, pedagogiky, psychologie a práva, a to zejména v zavádění nových prvků v oblasti zacházení s pachateli trestných činů, přičemž tyto poznatky přispěly k vytvoření účinných systémových opatření pro uplatnění nových trendů. Z důvodů politických poměrů bylo hodně projektů zastaveno a již nebyly dále rozvíjeny.¹³

1.2.2 Etapa vývoje po roce 1989

Po roce 1989 dochází v souvislosti se zásadní změnou politického a společenského režimu k rozvoji nových koncepcí a trendů. Vedle již existujících sociálních kurátorů a kurátorů pro mládež se začaly projevovat další aktivity, které přispěly k budoucímu formování základů probace a mediace v České republice. V roce 1991 byl zahájený skupinou odborníků Ústavu státu a práva ČSAV, prokuratury a odborníky z řad sociální práce s mládeží experiment „Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež“.¹⁴ Tento experiment byl inspirován zkušenostmi rakouských sociálních pracovníků, kteří ve své praxi využívali odklony trestního řízení. Prostřednictvím tohoto projektu vznikl nový prvek aktivního zapojení pachatele v řešení jeho trestné činnosti, zejména se zaměřením na odstranění následků jeho jednání. Poškozený měl také možnost ovlivňovat průběh vlastního odškodnění. Poprvé byly uplatněny prvky mediace mezi poškozeným a obviněným. S experimentem došlo k postupným změnám ve sféře trestní

¹¹ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 23-24.

¹² NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 247-248.

¹³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 24.

¹⁴ DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 2 A2.

legislativy směrem k rozšíření možností alternativních trestů a dalších opatření, zejména tzv. odklonů v trestním řízení.

Novelou trestního řádu v roce 1993 byl zaveden první alternativní institut tzv. odklonu, a to podmíněné zastavení trestního stíhání. Odklon podmíněného zastavení trestního stíhání vnesl do našeho kontinentálního právního systému prvky anglosaského práva a tímto způsobem se začali uplatňovat první činnosti a postupy restorativní justice v našem trestním řízení. V roce 1996 byly zavedeny další dva instituty, a to narovnání jako další varianta odklonu a trest obecně prospěšných prací.¹⁵

V květnu roku 1994 bylo založeno Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, které vzniklo na Katedře sociální práce FF UK v Praze. Činnost Sdružení byla zaměřena na rozvoj sociální práce na poli trestní justice, a to zejména zaváděním, ověřováním a uplatňováním přístupů, technik a metod sociální práce s občany, jenž jsou trestně stíháni nebo odsouzeni za trestné činy. Výsledkem práce Sdružení bylo vytvoření tří projektů v rámci experimentu nazvaného „Uplatnění sociální práce v trestním řízení“:

- První projekt „Soudní pomoc“ – lze ji popsat jako informační servis pro soudce a státní zástupce o osobě, proti které se vede trestní stíhání
- Druhý projekt „Mimosoudní vyjednávání-narovnání“ – šlo o možnosti řešení sporu mezi obviněným a poškozeným
- Třetí projekt „Probační služba“ – záměrem bylo zefektivnit výkon podmíněných trestů odnětí svobody

V září 1994 byly prvé dva projekty předloženy ministerstvu spravedlnosti.¹⁶ S usnesením vlády č. 341/1994 v rámci programu Prevence kriminality souvisí období počátku vzniku probace a mediace v České republice. Usnesením vláda uložila ministru spravedlnosti, aby zřídil místa probačních úředníků. Od 1. ledna 1996 bylo toto usnesení realizováno a tím docházelo k postupnému budování sítě probačních pracovníků na většině okresních a na několika krajských soudech. Nově zřízená místa byla v této době obsazena převážně stávajícími soudními úředníky a sloužila k zajištění administrativně technického výkonu obecně prospěšných prací a kontroly chování obviněných v institutech spojených s uložením zkušební doby.¹⁷

Novelou trestního zákona, provedenou zákonem č. 253/1997 Sb., která nabyla účinnosti 1. 1. 1998, byly přijaty další dva alternativní tresty a opatření spojená s probací a výkonem

¹⁵ŠTERN, Pavel. Vývoj a společenský kontext vzniku probace a mediace v České republice. In ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 11.

¹⁶ZEZULOVÁ, Jana. Zamyšlení nad postavením a činností probačního pracovníka u okresních a krajských soudů v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 260-261.

¹⁷VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor., SOVÁK, Zdeněk. Probační a mediační služba ČR. *Právní rádce*, 2002, č. 8, s. 28.

probačního dohledu, a to podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Dále novela přinesla konkretizaci demonstrativního výčtu přiměřených povinností a omezení, které může soud pachateli uložit k tomu, aby vedl ve zkušební době řádný život.¹⁸

Praxi probačních úředníků při okresních a krajských soudech bránila řada omezení. Patřila mezi ně např. kumulace funkcí, nedostatek prostoru pro probační a mediační činnosti, absence kvalifikačních požadavků na výkon této funkce a nejistota soudců a státních zástupců o užitečnosti alternativních trestů a opatření obecně. Tyto obtíže vedly ministerstvo spravedlnosti k přípravě návrhu nového zákona o Probační a mediační službě, jenž by vhodným způsobem upravil organizační a personální strukturu, včetně pravomocí probačních a mediačních úředníků.¹⁹

V období, kdy se připravoval zákon o probační a mediační službě, se objevila potřeba připravit pro novou instituci kvalifikované úředníky. Z tohoto důvodu byl v průběhu roku 1999 zpracován projekt „Kvalifikačního vzdělávacího programu pro úředníky a asistenty Probační a mediační služby“. Projekt zpracovalo Sdružení pro probaci a mediaci, o.s. ve spolupráci s Institutem pro další vzdělávání soudců a státních zástupců. Byl schválen ministrem spravedlnosti a za finanční podpory Nadace Open Society Fund Praha a ministerstva spravedlnosti byl v letech 1999-2000 uskutečněn první ročník odborného kvalifikačního vzdělávání probačních úředníků a asistentů.

V roce 2000 byl schválen Parlamentem České republiky zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, účinný od 1. 1. 2001. Tímto legislativním aktem byla zřízena PMS jako celostátně působící organizace. Justice tak mohla začít uplatňovat novou trestní politiku v oblasti sankcí a opatření. Na jedné straně snižovat počet uvězněných osob, začít účinně přecházet kriminalitě, motivovat pachatele k nápravě škod a vést je k řádnému životu. Na druhé straně brát v úvahu potřeby a zájmy poškozeného při řešení trestné činnosti a lépe chránit společnost před kriminalitou. Dále také lépe a efektivně nakládat s finančními prostředky ve sféře justice.²⁰

¹⁸ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 20.

¹⁹ DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 4 A2.

²⁰ ŠTERN, Pavel. Vývoj a společenský kontext vzniku probace a mediace v České republice. In ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 13-14.

2. Restorativní justice

2.1 Koncepce restorativní justice

V polovině 80. let 20. století se začala rozvíjet nejprve v Kanadě a USA, později i v západní Evropě nová koncepce trestní spravedlnosti, tzv. restorativní justice (nebo také obnovující, nápravná justice). Tento nový myšlenkový směr vychází z předpokladu, že trestný čin je konflikt mezi dvěma i více jednotlivci či stranami a mezi jejich hodnotovými normami a normami společnosti, z tohoto důvodu jej lze účinně řešit jen za podmínky aktivní účasti všech dotčených osob, tj. oběti, pachatele a příslušného společenství, v němž se pohybuje obviněný a oběť. Jen tak lze odčinit škodu způsobenou trestným činem a obnovit trestným činem narušený systém chráněných hodnot a sociálních vztahů.²¹

Pojetí restorativní justice lze vysvětlit jako určitý koncept zacházení s pachateli, jenž je odlišný od klasické retributivní (trestající) justice.²² V koncepci retributivní justice jsou všechny síly a prostředky koncentrovány na ochranu státu před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem.²³ Trestný čin je primárně porušením práva a prohřeškem proti státu. Spravedlnost je naplněna prostřednictvím uznání viny pachatele a jemu uloženého trestu. Hlavním aspektem je, aby pachatelé byli po zásluze potrestáni.²⁴

Nelze však chápat restorativní justici jako absolutní protiklad retributivní justice. Ve skutečnosti mají tyto dva přístupy mnoho společných prvků. Oba směry pracují se základní koncepcí, že spáchání trestného činu narušuje rovnovážný vztah. Z této podmínky pro oba přístupy vyplývá, že poškozenému se má něčeho dostat a pachatel má něco dát neboli je něco dlužen. Liší se však ve způsobu, jak k tomu dospět. Retributivní justice se opírá o myšlenku, že k nápravě vzniklé situace je možné dospět jen prostřednictvím újmy a omezení pachatele. Naopak restorativní justice věří v to, že k nápravě lze dospět pomocí uznání újmy a potřeb poškozeného a aktivní podpory pachatele k tomu, aby převzal za své jednání odpovědnost, nahradil způsobené škody a řešil příčiny svého chování, které vedly ke spáchání trestného činu.²⁵

²¹ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 14.

²² KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

²³ FENYK, Jaroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr, SOVÁK, Zdeněk, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo*, 2001, roč. 6, č. 5, s. 19.

²⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 15.

²⁵ Tamtéž, str. 39

Z hlediska formy a používaných postupů se také oba směry liší. Retributivní justice dává důraz na spravedlivý trestní proces s přesně vymezenými pravidly dokazování a zárukami práv procesních stran. Naproti tomu restorativní justice využívá alternativní přístupy k potrestání pachatele. Alternativní využití probace a mediace přináší důkladnější individualizaci řešení jednotlivých případů a lidsky citlivější zohlednění potřeb a zájmů všech dotčených osob.²⁶ Je třeba však zdůraznit, že restorativní justice nemusí být vždy alternativou k trestu odnětí svobody. Její přístupy mohou být použity v kombinaci nebo souběžně s trestem odnětí svobody. Restorativní justice nepředstavuje nutně alternativu k uvěznění.²⁷ Konečným výsledkem retributivní i restorativní justice by mělo být spravedlivé rozhodnutí soudu, přičemž obě cesty k němu mohou naplňovat restorativní pojetí trestní justice, pokud uznávají jeho východiska a principy.²⁸

Howard Zehr, jeden ze zakladatelů myšlenek restorativní justice, uvádí základní tezi restorativní justice: „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.*“ Z této teze vyplývá, že restorativní justice stojí na třech základních prvcích:

1. vzniklé újmy a s nimi související potřeby – jedná se v první řadě o potřeby poškozeného, ale zároveň i o potřeby pachatele a komunity
2. závazky a povinnosti, které vycházejí z toho, co bylo trestným činem narušeno – zahrnuje jak závazky a povinnosti pachatele, tak komunity
3. účast a angažovanost těch, na něž se trestný čin a jeho řešení vztahuje - poškozený, pachatel a členové komunity²⁹

Východiskem restorativní justice je to, že pachatel má přijmout skutečnou osobní odpovědnost za svůj čin a ne pouze odpovědnost formálně trestněprávní. Musí tedy nejdříve plně pochopit své jednání v jeho individuálních a sociálních souvislostech a uvědomit si z toho vyplývající faktické, nikoli jen trestněprávní dopady. Trest uložený pachateli soudem neznamena skutečné pochopení a uznání své odpovědnosti. Skutečná odpovědnost předpokládá, že pachatel uzná svou vinu a zároveň musí nalézt takový způsob nápravy trestného činu, jenž odpovídá potřebám poškozeného. Klíčovou roli zde sehrává i vstřícnost a připravenost obětí a činem

²⁶ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 11.

²⁷ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 10.

²⁸ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 11.

²⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 17.

dotčeného okolí opět mezi sebe přijmout pachatele trestného činu, jestliže způsobené škody odčiní.³⁰

Pochopení a uznání viny ze strany pachatele je hlavním a pravděpodobně nejtěžším posláním restorativní justice. Nejúčinnější zárukou, že nedojde k opakování trestné činnosti je, že pachatel dosáhne stavu, kdy pochopí následky svého jednání a uvědomí si svou vinu. Závazek pachatele je v co nejširším rozměru napravit následky, které svým činem způsobil. Škoda způsobena oběti může být ve formě materiální, fyzické a psychické újmy, dále v podobě ztráty společenského postavení, narušení sociálních vazeb, rodinného a osobního života. Náprava takto vzniklé újmy spočívá primárně v materiálním odškodnění, tzn. náhradě škody způsobené trestným činem. Materiální vyrovnání však není jediným možným způsobem jak nahradit vzniklou škodu poškozeného. Jde o morální satisfakci, která má kompenzovat zejména emocionální újmu, jenž utrpěla oběť. Uspokojení emocionální potřeby oběti však nelze spatřovat v nepřiměřených nárocích na pachatele nebo dokonce v některých postupech odplatného charakteru. Pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody a mají mu být přitom zachována všechna práva jako ostatním občanům. Jestliže pachatel odmítne účastnit se takového odstranění následků škody, je k tomu donucen soudem.³¹

Mezi prostředky restorativní justice patří alternativní sankce, odklony od standardního trestního řízení a mediace. Mediace je základním a nejznámějším prostředkem pro uplatňování myšlenek restorativní justice v praxi. V restorativním smyslu se mediací obvykle rozumí proces komunikace mezi pachatelem, obětí a dalšími dotčenými subjekty, který je veden prostředníkem - mediátorem a který u pachatele vyústí k pochopení důsledků svého činu a k převzetí plné odpovědnosti za jeho odškodnění a u oběti ke zbavení se pocitu ohrožení, strachu a bezmocnosti. Předmětem mediace je hlavně zprostředkování komunikace mezi osobami, jejichž zájmy jsou trestným činem dotčeny a řešení jejich vzájemných vztahů.³² Umožňuje pachateli a poškozenému vzájemně se setkat, klást si otázky a společně se domluvit, jak sjednat nápravu vzniklé situace. Pro poškozené toto setkání znamená šanci říci pachateli, jaký na ně měl trestný čin dopad a klást pachateli otázky, jež připadají poškozeným důležité. Pachatele mohou díky tomuto setkání slyšet a pochopit to, jaké mělo jejich chování důsledky a eventuálně přijmout odpovědnost a omluvit se.³³

³⁰ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 12.

³¹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 9-10.

³² SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 12-13.

³³ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 18.

Na závěr je třeba podotknout, že nelze zcela zanevřít na koncepci retributivní justice a nahradit ji restorativní, jelikož by mohlo dojít k přílišnému uvolnění, eventuálně i k opuštění klasických zásad trestního práva a to by mohlo přinést podstatné omezení funkcí trestního práva.³⁴ Domnívám se, že budoucnost spočívá spíše v kombinaci obou přístupů. Existuje spousta případů, kdy právě restorativní justice pomáhá nalézt nejspravedlivější reakci na spáchaný trestný čin. Není to však univerzální řešení využitelné za všech okolností. V mnoha situacích je použití restorativních prostředků založených na společném setkání nemožné, např. v případě, že pachatel není ochoten nést odpovědnost za své jednání, nedoznává se nebo by setkání s pachatelem mohlo přinést oběti další újmu. Oba přístupy by se proto měly vhodně doplňovat, tak aby byl nalezen nejvhodnější postup nápravy.³⁵

2.2 Principy restorativní justice

Restorativní justice se opírá o tyto základní principy:

1. Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu, který je v první řadě útokem proti lidem a mezilidským vztahům.
2. Trestný čin je buď sám vyjádřením určitého konfliktu, nebo konfliktní stav vyvolává, přičemž konflikt spojený s trestným činem lze vnímat v několika podobách: buďto jako konflikt mezi konkrétními osobami (pachatelem, obětí, osobami z jejich sociálního okolí apod.), nebo také jako konflikt mezi zájmy pachatele či dalších osob dotčených trestným činem a veřejným zájmem, a dále jako konflikt mezi normami (představami) pachatele a normami společnosti.
3. Střet odlišných norem je jedním ze základních důvodů toho, proč dochází k trestné činnosti. Řešení konfliktu mezi normami společnosti a normami pachatele vytváří předpoklad urovnání trestným činem poškozených právních a společenských vztahů a vede k tomu, aby se trestná činnost neopakovala.
4. Z možných způsobů řešení trestních věcí je vhodné upřednostňovat ten, který zohledňuje jak oprávněné zájmy jednotlivých osob, tak zájem veřejný zahrnující přiměřenou reakci na spáchaný trestný čin. Tato reakce na spáchaný trestný čin může, avšak nemusí mít formu trestu.

³⁴ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 9.

³⁵ KRACÍK, Martin. Restorativní justice a její programy. In ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 35.

5. Trestní represi je vhodné využívat jen jako prostředek ultima ratio, tzn. pokud nelze zvolit jiné způsoby řešení trestní věci a vždy jenom v nezbytně nutném rozsahu.
6. Už samotný způsob projednání trestného činu a řešení jeho následků může mít zřetelně pozitivní vliv.
7. Uplatnění mediace, odklonů od standardního trestního řízení a alternativních sankcí není levnou milostí pro pachatele trestného činu, ale vždy v sobě zahrnují i sankční prvky odlišné intenzity, individualizované s ohledem na povahu, příčiny, motivy a následky trestného činu, osobnost pachatele, jeho chování před činem, během něho i po něm.
8. Řešení obsažené v konečném rozhodnutí vydaném v trestním řízení musí v maximálním možném rozsahu respektovat i oprávněné zájmy všech dalších subjektů dotčených trestným činem, tj. zájmy oběti, zájmy komunity, v nichž se pachatel a oběť pohybují a veřejný zájem státu, který představuje zájem společnosti jako celku.
9. Ideálním cílem je najít řešení vyhovující všem dotčeným subjektům, tzv. strategie win-win (vítězství pro všechny).³⁶

³⁶ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 9-10.

3. Probace

3.1 Vymezení pojmu probace

Pojem probace pochází z latinského slova *probare*, což znamená ověřovat, zkoušet, dohlížet.³⁷ Probaci můžeme rozlišit na probaci v užším slova smyslu a probaci v širším slova smyslu. V užším smyslu, neboli právním smyslu, ji chápeme především jako určitý typ soudního opatření, které spočívá v podmíněném odložení trestu na zkušební dobu a zároveň stanovení určitých povinností a podrobení odsouzeného dohledu probačního úředníka. V širším smyslu je založena nejen na soudním rozhodnutí, ale i na celém systému služeb, výchovných opatření a pomoci zajišťovaných Probační a mediační službou.³⁸

Dle § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě se probací rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Tato zákonná úprava neodpovídá základnímu dělení probace, jež je uvedeno v předešlém odstavci. Definice § 2 odst. 1 ZPMS oproti užšímu pojetí probace navíc uvádí i další činnosti, jako je např. sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Naopak však toto ustanovení neuvádí některé další činnosti PMS (rozšířené v § 4 ZPMS), jako je např. obstarávání podkladů k osobě obviněného či vykonávání dohledu nad obviněným při nahrazení vazby, které lze zahrnout pod činnosti patřící do probace v širším slova smyslu.³⁹

Termín probace lze použít i pro určité pojmenování stavu, systému a procesu. Jedná se o stav podmíněně odsouzeného, jehož svoboda je na základě trestu omezena, ale zároveň není ve výkonu nepodmíněného trestu. Jedná se o systém organizační součástí trestní spravedlnosti a také se jedná o proces, který je vyjádřen souborem činností a služeb, jež zahrnují například

³⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 225.

³⁸ SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 7, s. 270.

³⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 354.

institucionalizovaný dohled probačního pracovníka nebo pomoc odsouzeným.⁴⁰ Podstata probace není spatřovaná jen v tom, že je to alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale jedná se především o způsob, jak přispět k nápravě pachatele trestného činu. Je zde kombinován prvek penologický (trest, omezení) a sociální vyjádřen dohledem a pomocí.⁴¹ Význam probace spočívá v rozdílném přístupu k zacházení s pachateli různých trestných činů, ve využití účinnějších prostředků k reakci na méně závažnou kriminalitu než je trest odnětí svobody a ve vytvoření lepších podmínek k postihu závažnějších trestných činů. Uplatnění probace vede k zesílení účinnosti trestní sankce a k dosažení vyváženého poměru mezi trestní represí a prevencí.⁴²

Mezi charakteristické rysy probace v užším slova smyslu patří tyto základní znaky:

1. závislost na výroku o vině
2. odklad definitivního rozhodnutí o trestu
3. pomoc a dohled probačního pracovníka
4. sankce za případné porušení podmínek probace⁴³

K bodu 1 Probace je vždy ukládána odsouzenému, u kterého byla vina dostatečně zjištěna a prokázána, z tohoto důvodu vždy výroku o probaci předchází výrok o vině učiněný v rozsudku.⁴⁴

K bodu 2 Odklad definitivního rozhodnutí o trestu (obvykle trestu odnětí svobody) může být ve formě odkladu výroku o trestu (tak je tomu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem), nebo v odkladu výkonu tohoto trestu na určenou zkušební dobu (v našich podmínkách tomu odpovídá podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem).⁴⁵ Podmíněný odklad a zkušební doba jsou provázány podmínkami stanovenými soudem, které má odsouzený povinnost dodržovat, ve spojení s péčí a dohledem určeného probačního pracovníka.

K bodu 3 Činnost probačního pracovníka směřuje nejen k dohledu, ale také k péči o odsouzeného a pomoci v jeho problémech směřující k převýchově pachatele a posílení jeho schopností k bezkonfliktnímu způsobu života ve společnosti. Probační pracovník má být více než dohlížejícím soudním úředníkem, především musí být sociálním pracovníkem, jelikož musí pochopit skutečné sociální pozadí trestné činnosti odsouzeného. Z tohoto hlediska musí zkoumat

⁴⁰ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 5-6.

⁴¹ KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 4, s. 34.

⁴² SOTOLÁŘ, Alexandr, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 24-25.

⁴³ Tamtéž, str. 302

⁴⁴ PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4.

⁴⁵ SOTOLÁŘ, Alexandr, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 302.

jeho osobnost, měřítko jeho hodnot, rodinné a další vazby v jeho sociálním prostředí a na tomto základě mu poskytnou potřebnou péči a pomoc pro jeho v budoucnu již bezkonfliktní začlenění do společnosti.

K bodu 4 K charakteristickým znakům probace patří i právní důsledky spojené s plněním probačních povinností i omezení a celkové chování odsouzeného ve zkušební době. Jestliže odsouzený splnil všechny podmínky, které mu byly uloženy a osvědčil se, výrok o trestu není buď vůbec vysloven a nebo podmíněně odložený trest, který již byl uložený, není vykonán. V opačném případě, pokud by odsouzený nedodržel probační povinnosti a omezení, bude buď vynesena výrok o trestu, nebo bude rozhodnuto o výkonu dosud podmíněně odloženého trestu.⁴⁶

Za přednosti probace můžeme obecně považovat ušetření pachatele škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody. Pachatel zůstává ve společnosti, udržuje svazky s rodinou i širším prostředím, může vést normální život, učit se přijímat odpovědnost. Další předností může být, že pachatel tím, že zůstává ve společnosti, může žít sebe i svou rodinu a tím lépe může uhradit škodu způsobenou trestným činem.⁴⁷ Hlavní rozdíl oproti jiným druhům alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody spočívá v tom, že pachateli se v jeho úsilí o nápravu dostává účinné pomoci v podobě dohledu probačního pracovníka.⁴⁸

3.2 Vymezení pojmu dohled

Institut dohledu je jedním z charakteristických znaků probace v užším slova smyslu. Pojem probace a dohled nelze slučovat dohromady, jelikož ne vždy se při uložení dohledu jedná o probaci v jejím užším slova smyslu. (jako např. v § 73 odst. 1 písm. c) TŘ). Obsah a účel dohledu je vymezen v § 49 TZ. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola a dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti. A dále je účelem dohledu odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Z tohoto zákonného ustanovení vyplývá, že hlavními funkcemi dohledu je kontrola a pomoc.

⁴⁶ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4-5.

⁴⁷ NEŽKUSIL, Jiří. K některým stránkám institutu probace. In *Sborník prací z trestního práva* (Solnařova pocta). Praha: Universita Karlova, 1969, s. 54-55.

⁴⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 167-170.

Konkrétní podoba pomoci se bude odvíjet u každého pachatele individuálně. Pomoc se může projevat např. tím, že probační úředník pomůže pachateli při hledání a udržení práce nebo pomoc s vyhledáním odborníka na léčbu drogové či jiné závislosti atd.⁴⁹ V rámci kontrolní funkce dohledu je činností probačního úředníka během zkušební doby sledovat chování pachatele, vést jej k odpovědnosti k sobě samému a společnosti a usměrňovat jej tak, aby vedl řádný život. Mezi kontrolní činnosti probačního úředníka patří rovněž podávání informací a písemných zpráv soudu o chování klienta a jeho součinnosti s probačním úředníkem během zkušební doby.⁵⁰ Jelikož v sobě dohled zahrnuje dvě funkce, je těžší vytvořit si důvěrný vztah mezi probačním úředníkem a pachatelem. Nad odsouzeným totiž visí vidina možné sankce a právě probační úředník je tím, kdo kontroluje odsouzeného ve zkušební době. Probační úředník proto musí tyto dvě složky skloubit dohromady. Musí dát jasně najevo, že jeho cílem je pomoci odsouzenému a nikoli ho při něčem přistihnout a zároveň musí rovněž mít dostatečnou autoritu a požadovat důsledné plnění podmínek dohledu.⁵¹

Jedním ze základních prvků probace je výkon probačního dohledu. Konkrétní podoba výkonu probačního dohledu záleží na individuálních okolnostech jednotlivých případů. V probačním plánu dohledu by měly být upřesněny povinnosti odsouzeného. Nelze však v probačním plánu dohledu odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které mu byly uloženy soudem v odsuzujícím rozsudku a nebo vyplývající ze zákona.⁵²

Probační úředník by při výkonu dohledu měl dodržovat tyto základní principy:

1. Individuální přístup – úkolem probačního úředníka je ke každému odsouzenému přistupovat individuálně, komplexně nahlížet na jeho sociální a rodinné zázemí, mapovat jeho specifické potřeby, objasňovat možné důvody trestné činnosti, pomáhat mu při řešení jeho konfliktních situací.
2. Úcta k odsouzenému – probační úředník se k odsouzenému chová s úctou a umožňuje, aby dospěl k vlastním „informovaným“ rozhodnutím a závěrům.
3. Kontakt s blízkým sociálním okolím odsouzeného – probační úředník navazuje a udržuje kontakt s rodinou odsouzeného a ve své činnosti zohledňuje i její zájmy a zájmy sociálního společenství, v němž se odsouzený pohybuje.

⁴⁹ ŠČERBA, Filip. Metody činnosti Probační a mediační služby. *Trestní právo*, 2002, roč. 7, č. 6, s. 23.

⁵⁰ HRUŠKOVÁ, Otmar., OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ŠTERN, Pavel. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 17-18.

⁵¹ ŠČERBA, Filip. Metody činnosti Probační a mediační služby. *Trestní právo*, 2002, roč. 7, č. 6, s. 23.

⁵² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 79.

4. Spolupráce s dalšími odborníky a koordinace sociálních služeb – probační úředník spolupracuje s dalšími institucemi působícími v oblasti prevence a řešení sociálně škodlivých jevů a tuto spolupráci koordinuje.⁵³

Povinnosti pachatele, kterému byl uložen probační dohled, vymezuje § 50 TZ.

Pachatel, je povinen:

1. spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační pracovník stanoví, a plnit probační plán dohledu,
2. dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví,
3. informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,
4. umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

V § 50 písm. a) TZ se stanoví, že pachatel spolupracuje a musí plnit probační plán dohledu. Probační plán dohledu můžeme chápat jako souhrn léčebných a výchovných metod zaměřených na změnu životního přístupu pachatele a na odstraňování rizikových faktorů jejich dodržování.⁵⁴ V trestním zákonu č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů byl probační plán dohledu používán pod pojmem „probační program“. S přijetím současného TZ došlo tedy ke změně názvosloví a pojem „probační program“ byl nahrazen pojmem „probační plán dohledu“. Změnou se odstranila duplicita pojmu „probační program“, jelikož tento pojem byl používán jak trestním zákonem, tak ZSM. V ZSM však byl užíván v jiném významu.⁵⁵

Dle § 50 písm. c) TZ musí pachatel mimo jiné i dodržovat soudem uložené přiměřené povinnosti a přiměřené omezení. Demonstrativní výčet těchto omezení a povinností je uveden v § 48 odst. 4 TZ. Přiměřenost omezení nebo povinností by měla vycházet především z jejich účelu, tzn. měla by vést odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život. Je tedy nepřijatelné ukládat pachateli trestného činu takové omezení či povinnosti, které by přesahovaly zákonný účel jejich uložení a byly by v rozporu s výchovným působením na odsouzeného v podmínkách života na svobodě. Omezení a povinnosti musí směřovat přiměřeně také ke spáchanému trestnému činu. Např. nelze uložit takové omezení či povinnosti, které by neměly žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, ačkoliv by jinak mohly pomoci k převýchově odsouzeného. Rozsah a intenzitu probačního dohledu určuje soud a rovněž soud ukládá přiměřené omezení a povinnosti. Výkon probačního dohledu pak zajišťují probační úředníci, kteří s odsouzeným vypracují probační plán dohledu a odsouzený musí tento probační plán dohledu dodržovat.

⁵³ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C .H. Beck, 2000, s. 307.

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 263.

⁵⁵ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s. 303.

Probační úředníci však při sestavování probačního plánu dohledu musí vycházet z rozhodnutí soudu, nemůžou sami stanovit podmínky chování pachatelů a ukládat další omezení či povinnosti.⁵⁶

Problematický je výklad ustanovení § 50 písm. d) TZ, jenž stanoví povinnost pachatele umožnit vstup probačnímu úředníkovi do obydlí, ve kterém se zdržuje. Toto ustanovení koliduje s úpravou obsaženou v LZPS. Článek 12 LZPS zakotvuje nedotknutelnost obydlí a nemůže být dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Výjimku tvoří pouze domovní prohlídka, jak stanoví čl. 12 odst. 2 LZPS. V čl. 12 odst. 3 LZPS jsou stanoveny jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí, které jsou možné jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

Vzniká tudíž otázka, zda povinnost pachatele umožnit probačnímu úředníkovi vstup do svého obydlí spadá pod některou z výjimek z ústavní ochrany nedotknutelnosti obydlí, jenž jsou obsažené v čl. 12 odst. 3 LZPS. Pokud bychom vzali v úvahu velmi extenzivní výklad čl. 12 odst. 3 LZPS, tak by se k povinnosti pachatele umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí dala přiřadit výjimka z nedotknutelnosti obydlí v podobě nezbytnosti ochrany práv a svobod druhých. Odsouzený v době působení probačního dohledu vykonává trest a účelem trestu je ochrana společnosti, tudíž ochrana práv a svobod druhých. Z tohoto důvodu se domnívám, že se dá ustanovení § 50 písm. d) TZ aplikovat pod výjimku z ústavní ochrany nedotknutelnosti obydlí vyplývající z čl. 12 odst. 3 LZPS v podobě nezbytnosti ochrany práv a svobod. Pachatel tudíž musí probačnímu úředníkovi umožnit vstup do obydlí, v kterém se zdržuje, aniž by to bylo v rozporu s čl. 12 LZPS.

Odlíšná situace by ovšem byla, kdyby jiná osoba neumožnila vstup do obydlí probačnímu úředníkovi. Typickým příkladem jsou například rodinní příslušníci. Za této situace by probační úředník nemohl vyvozovat určité důsledky vůči odsouzenému. Musel by však informovat předsedu senátu, který dohled uložil.⁵⁷

V § 51 TZ jsou upraveny povinnosti a oprávnění probačního úředníka:

1. Probační úředník je povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem, být mu nápomocen, vést pachatele k tomu, aby vedl řádný život. Probační úředník je povinen probační plán pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 77.

⁵⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 178-179.

2. V případě, že ze strany pachatele, kterému byl uložen dohled dojde k porušení závažným způsobem nebo opakovaně podmínek dohledu, probačního plánu nebo přiměřených omezení nebo povinností, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Za závažný způsob porušení přitom můžeme považovat zejména takové jednání pachatele, které by nepochybně vedlo k nařízení výkonu trestu, např. spáchání dalšího trestného činu.⁵⁸ Při méně závažném porušení podmínek dohledu, probačního plánu nebo omezení a povinností probační úředník upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení bude o tom informovat předsedu senátu.
3. Nestanoví - li předseda senátu jinak, pak probační úředník zpracovává nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o dodržování stanovených podmínek, probačního plánu a přiměřených omezení a povinností pachatelem a o jeho poměrech.

3.2.1 Dohled probačního úředníka dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Dohled probačního úředníka patří dle ZSM mezi výchovná opatření. Není na rozdíl od dohledu podle TZ spojen s určitým trestním opatřením. Pojem a účel dohledu je vymezen v §16 ZSM. Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravním řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem v souladu se zákonem. Zvláštností dohledu podle ZSM je sledování nejen chování mladistvého, ale také způsobu výchovného působení rodičů na něj.⁵⁹

Účelem dohledu je sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život (§16 odst. 2 ZSM). Z tohoto vyplývá, že dohled má dvě funkce – kontrolní a pomocnou. Kontrola chování mladistvého je stanovena na určitou dobu a má velký význam z hlediska ochrany společnosti. Aby však bylo možné pozitivně motivovat postoj mladistvého a vést jej ke změně chování, je zapotřebí především působení další funkce dohledu v podobě vedení a pomoci. Právě vedení

⁵⁸ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 79.

⁵⁹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 450.

mladistvého k životu bez konfliktů a pomoc při řešení jeho aktuální životní situace je stěžejní složkou dohledu probačního úředníka v trestních věcech mladistvých.⁶⁰

PMS se zabývá probačním dohledem a vykonává jej. Probační činnost by neměla začít až po rozhodnutí soudu o nařízení dohledu. Měla by zahrnovat i řadu činností probačních úředníků ve stádiu před vydáním rozhodnutí a tím se zapojit do procesu rozhodování o tom, který druh opatření by bylo vhodné nejlépe uložit mladistvému. PMS by měla podat soudu tzv. zprávu před rozhodnutím, která by obsahovala informace o osobnosti mladistvého, jeho rodinném a sociálním zázemí, informace o důvodech jeho trestné činnosti apod.⁶¹

Uložení dohledu probačního úředníka nemá význam v případě, že je zároveň uloženo opatření, kterým je do určité míry mladistvý omezován na osobní svobodě v některém typu zařízení. Není možné kombinovat uložení dohledu probačního úředníka s nepodmíněným trestem odnětí svobody, s ochrannou výchovou, zabezpečovací detencí nebo s ústavní formou ochranného léčení. Dále vyslovení dohledu bude vyloučeno také při uložení trestního opatření vyhoštění.⁶²

Dohled probačního úředníka lze uložit mladistvému jak v průběhu řízení předcházejícím rozhodnutí ve věci samé, tak i v rozhodnutí ve věci samé vedle trestních a ochranných opatření.⁶³ Teoreticky lze dohled probačního úředníka kombinovat s jakýmkoliv jiným trestním či ochranným opatřením, anebo s odklonem. Jelikož však ZSM nestanovuje žádné sankce za porušování povinností mladistvého v rámci dohledu probačního pracovníka, tudíž ukládání tohoto výchovného opatření může být účelné a smysluplné jen v určitých kombinacích. Uložení dohledu může mít význam hlavně ve spojení s těmi opatřeními, jenž jsou propojeny se zákonem domnělými následky. Tyto následky vznikají při porušení podmínek opatření. Účelná je tedy kombinace dohledu probačního úředníka zejména s podmíněným zastavením trestního stíhání, což je jeden z odklonů v trestním řízení. Dále pak kombinace s podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření, podmíněným odsouzením, peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu, s obecně prospěšnými pracemi a s domácím vězením.⁶⁴

Dohled probačního úředníka lze kombinovat i s ostatními výchovnými opatřeními a více posílit jeho působení a nepřímo realizovat jeho obsah. Kromě dohledu probačního úředníka patří

⁶⁰ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

⁶¹ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 69.

⁶² ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s. 301.

⁶³ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 171-172.

mezi další výchovná opatření probační program, výchovné povinnosti, výchovné omezení a napomenutí s výstrahou.⁶⁵

Dle § 15odst. 1 ZSM dohled nad mladistvým v průběhu trestního řízení může trvat nejdéle tři roky a v případě podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření nejdéle na dobu současné stanovené zkušební doby. V § 15 odst. 3 ZSM je uvedeno, že dohled může být již v průběhu trestního řízení uložen, avšak pouze se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede a to nejdéle do jeho pravomocného skončení. Mladistvý může kdykoliv v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas s dohledem prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci odvolat. Výkon dohledu tím končí.

Uložení dohledu mladistvému soudem nebo státním zástupcem ve stádiu řízení před vydáním meritorního rozhodnutí nemá žádný vliv na samotný běh řízení proti mladistvému, tudíž se řízení nepřerušuje ani nezastavuje. Souhlasu mladistvého není třeba v případě vyslovení dohledu probačního úředníka v rozhodnutí ve věci samé. V tomto rozhodnutí určí soud nebo státní zástupce dobu jeho trvání.⁶⁶

Povinnosti mladistvého, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, vymezuje § 16 odst. 3 ZSM a patří mezi ně:

1. spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu,
2. dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem, při stanovení těchto lhůt probační úředník přihledne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije,
3. informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,
4. nebránit probačnímu úředníkovi vstupu do obydlí.

Formy uskutečnění probačního dohledu musí být specifikovány individuálně u každého jednotlivého případu v probačním plánu dohledu. Ten je vytvořen buď již před rozhodnutím soudu nebo státního zástupce jako podklad k němu, anebo je zhotoven ihned poté, kdy rozhodnutí soudu nabylo právní moci. Účast mladistvého při sestavování probačního plánu dohledu je velice vhodná. Jeho spolupráce může pomoci k odhalení jeho možností a potřeb a k individualizaci řešení jeho situace a rovněž ho může pozitivně motivovat k plnění

⁶⁵ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

⁶⁶ Tamtéž, str. 230

stanovených podmínek. V případě, že se probační úředník neshodne s mladistvým na obsahu probačního plánu dohledu, není to důvod pro jeho nezpracování. Probační úředník si nemůže ukládat v probačním plánu dohledu nové podmínky dohledu, musí vycházet z rozhodnutí soudu nebo státního zástupce a musí se pohybovat v mezích zákona. Pokud by nastaly určité měnící se okolnosti, je možné a účelné probační plán dohledu změnit a upřesňovat, nesmí však vybočit z mezí dané zákonem nebo rozhodnutím soudu. Probační plán dohledu a jeho změny musí být v písemné formě a mladistvý o nich musí být průběžně informován.⁶⁷

Další povinností je dostavovat se pravidelně k probačnímu úředníkovi. Společně s mladistvým by bylo vhodné, aby se jeho zákonní zástupci také účastnili pravidelných setkání na středisku PMS. Hlavním důvodem je posílení výchovných prvků, kdy lze konzultaci vést i za přítomnosti zákonných zástupců a tím je zvýšena účinnost tohoto působení. Bez přítomnosti zákonných zástupců nemusí vůbec dojít ke změně postoju mladistvého.⁶⁸

Stanovení period, ve kterých se má mladistvý dostavovat k probačnímu úředníkovi, je svěřena tomu probačnímu úředníkovi vykonávajícímu dohled nad mladistvým. Při určení pravidelných intervalů návštěv mladistvého ve středisku PMS přihlíží probační úředník k poměrům mladistvého, k jeho životní situaci i k prostředí, v němž žije. Zpravidla budou na počátku výkonu probačního dohledu tyto lhůty kratší a postupně se budou prodlužovat. Všechny změny lhůt musí být zaznamenány v probačním plánu dohledu a mladistvý s nimi musí být seznámen.

Informační povinnost mladistvého ohledně místa pobytu, školy, zaměstnání atd. neznamená, že by mladistvý nemohl např. změnit bydliště, školu či zaměstnání. Musí akorát probačního úředníka o takových změnách informovat. Probační úředník nemůže mladistvému stanovit např. povinnost zdržovat se na určitém místě nebo setrvat v určitém pracovním poměru. Tyto úkony by vedly k překročení jeho oprávnění.⁶⁹

Výkon dohledu probačního úředníka je upraven v § 80 ZSM. Výkon dohledu počíná jeho nařízením. V řízení před soudem pro mládež tento úkon činí předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Výkon dohledu je přiřazen středisku PMS, v jehož obvodu mladistvý bydlí nebo se zdržuje. Probační úředník při výkonu dohledu dohlíží na plnění povinností uložených mladistvému, a za tím účelem také pravidelně navštěvuje mladistvého, nad nímž vykonává dohled, v jeho bydlišti, na pracovišti a ve škole. Pomoc a poradenství provádí probační úředník v rámci přípravy a realizace individuálně vytvořeného probačního plánu dohledu nad mladistvým.

⁶⁷ Tamtéž, str. 231

⁶⁸ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediální služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 72.

⁶⁹ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

V případě závažných nebo opakovaných porušení podmínek dohledu ze strany mladistvého, kterému byl uložen dohled, probační úředník o tom informuje bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, který dohled uložil. V případě méně závažného porušení podmínek dohledu může probační úředník udělit mladistvému výstrahu. Tyto výstrahy můžou být však uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku.

Nestanoví-li předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce jinak, zpracuje probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu pro mládež nebo v přípravném řízení státního zástupce o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým a o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci.

4. Projevy probace v českém trestním právu

V předchozí kapitole jsem se věnovala vysvětlení pojmu probace, a to jak v jejím užším slova smyslu, tak i širším. V této kapitole se chci zabývat projevy probace v českém trestním právu v jejím užším smyslu, a to jak z pohledu trestního zákona z roku 1961, tak současného trestního zákoníku a v neposlední řadě i projevy probace v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Je třeba rovněž zmínit, že při vymezování, který institut lze podřadit pod probaci v užším slova smyslu budu vycházet z charakteristických znaků probace, jež jsem uvedla v předchozí kapitole. Pro připomenutí mezi tyto charakteristické znaky patří:

1. závislost na výroku o vině
2. odklad definitivního rozhodnutí o trestu
3. pomoc a dohled probačního pracovníka
4. sankce za případné porušení podmínek probace⁷⁰

4.1 Projev probace v trestním zákoně z roku 1961

V trestním zákoně č. 140/1961 Sb. splňovaly všechny výše uvedené znaky probace v užším smyslu dva instituty, a to podmíněné odsouzení s dohledem (upravené v § 60a a 60b citovaného zákona) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (upravené v § 26 citovaného zákona). Oba instituty šlo aplikovat pouze v případě, že byla soudem vyslovena vina. Dále byl splněn i druhý znak probace a to ten, že došlo k odložení trestu odnětí svobody v případě podmíněného odsouzení s dohledem, resp. odložení výroku o trestu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, pachatel byl podroben dohledu probačního úředníka a v případě, že pachatel porušil některou z uložených podmínek probace, soud nařídil výkon trestu odnětí svobody, popřípadě uložil trest.

§ 60 odst. 1 písm. a) trestního zákona č. 140/1961 Sb. stanovil specifický případ, ve kterém umožnil podrobit odsouzeného dohledu. Soud tedy mohl vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavládal příčinu k nařízení výkonu trestu a po zbytek zkušební doby nad ním stanovil dohled. I v této situaci došlo k naplnění druhého znaku probace, jelikož docházelo k odložení výkonu

⁷⁰ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4.

trestu odnětí svobody a proto i tento specifický institut byl možný podřadit pod probaci v užším slova smyslu.

Rovněž vymezení podmínek a účelu dohledu dle § 26a a 26b trestního zákona č. 140/1961 Sb. odpovídalo rysům probace. Sloučení prvků kontroly a dohledu obsahovalo ustanovení § 26a odst. 2 citovaného zákona, kde bylo zahrnuto jednak sledování a kontrola chování pachatele, čímž měla být zajištěna ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a jednak odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Institut podmíněného propuštění s dohledem⁷¹ dle § 61, §63 odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb. nešlo v žádném případě zařadit mezi probační instituty, ačkoliv citovaný zákon spojoval také toto opatření s dohledem ve smyslu § 26a a 26b. Podmínkou pro možnost podmíněného propuštění byl výkon části uloženého trestu, tudíž nebyl při jeho použití odkládán výkon trestu jako celku, ale pouze výkon zbytku trestu.⁷²

4.2 Projev probace v novém trestním zákoníku

Přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. došlo k rozšíření možností ukládání dohledu pachatelům. Nový TZ obsahuje stejné probační instituty jako předešlý trestní zákon, tzn. podmíněné upuštění od potrestání s dohledem dle § 48 TZ a podmíněné odsouzení s dohledem dle § 84 TZ. Tyto dva instituty splňují všechny výše uvedené charakteristické prvky probace v užším slova smyslu. Rovněž i specifický případ ponechání podmíněného odsouzení v platnosti zároveň se stanovením dohledu dle § 83 odst. 1 písm. a) splňuje všechny požadavky probace v užším smyslu.

Nový TZ zavedl v souvislosti s trestem obecně prospěšných prací další institut, který lze podřadit pod probaci v užším smyslu. Jde o situaci, kdy odsouzený nesplní povinnosti uložené mu soudem a tím zavdává příčinu k přeměně trestu na trest odnětí svobody. V takto vzniklém případě může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců a zároveň nad odsouzeným stanoví na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled (upraveno v § 65 odst. 3 písm. a) TZ). Jsou tedy splněny všechny charakteristické prvky probace včetně odložení výkonu trestu odnětí svobody. Nedodržení podmínek dohledu může totiž vést k přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody.

⁷¹ Institut podmíněného propuštění s dohledem je specificky nazýván jako tzv. parole

⁷² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 166-167.

TZ zavádí i další případ, ve kterém umožňuje pachatele podrobit dohledu probačního úředníka, tím je dle § 99 odst. 6 TZ uložení dohledu při ukončení ochranného léčení. Soud může ukončit trvání ochranného léčení uloženému pachateli, který zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, jakmile se během jeho výkonu zjistí, že jeho účelu nelze dosáhnout a zároveň existuje nebezpečí, že odsouzený spáchá další trestný čin. Soud v rozhodnutí o propuštění z ochranného léčení uloží odsouzenému dohled nad jeho chováním až na dobu pěti let. Pokud pachatel poruší podmínky uloženého dohledu, pak bude odpovědný za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. i) TZ. Jelikož uložení dohledu při ukončení ochranného léčení není odkládán výkon trestu odnětí svobody, je porušen jeden ze základních znaků probace, a tudíž nelze tento institut zařazovat pod probaci v užším slova smyslu.

U skupiny pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých zavádí TZ rozšíření možností uložení dohledu probačního úředníka a to v rámci trestu OPP, v rámci nového trestu domácího vězení a taktéž v rámci trestu zákazu pobytu. U všech těchto trestů může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.⁷³ Pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých je možné ukládat vedle výše uvedených alternativních trestů i dohled probačního úředníka jako jedním z výchovných opatření dle § 16 ZSM. Jak OPP, tak trest domácího vězení jsou projevem probace. Trest zákazu pobytu však nelze považovat za probační institut a to z důvodu, že porušení podmínek dohledu nemá dopad na další průběh trestu zákazu pobytu, avšak může zakládat odpovědnost za spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. c) TZ. Dalším důvodem je pak, že uložení zákazu pobytu není odkládán výkon trestu odnětí svobody.⁷⁴

4.3 Projevy probace v ZSM

Určení, který institut dle ZSM lze zařadit pod probaci v užším smyslu, je poněkud problematictější a to z důvodu, že dohled probačního úředníka je samostatným výchovným opatřením dle § 16 ZSM. Dohled probačního úředníka lze uložit buďto samostatně, nebo vedle ochranného nebo trestního opatření, popřípadě také ve spojení s odklonem v trestním řízení.

⁷³ Srovnej §60 odst. 5, § 63 odst. 3, § 75 odst. 4 trestního zákoníku.

⁷⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 167-170.

Jak už jsem uvedla v jedné z výše uvedených kapitol (3.2.1) uložení dohledu probačního úředníka nemá význam v případě, že je zároveň uloženo opatření, kterým je do určité míry mladistvý omezován na osobní svobodě v některém typu zařízení. Není možné kombinovat uložení dohledu probačního úředníka s nepodmíněným trestem odnětí svobody, s ochrannou výchovou, zabezpečovací detencí nebo s ústavní formou ochranného léčení. Dále vyslovení dohledu bude vyloučeno také při uložení trestního opatření vyhoštění. Teoreticky lze dohled probačního úředníka kombinovat s jakýmkoliv jiným trestním či ochranným opatřením, anebo s odklonem. Jelikož však ZSM nestanovuje žádné sankce za porušování povinností mladistvého v rámci dohledu probačního pracovníka, tudíž ukládání tohoto výchovného opatření může být účelné a smysluplné jen v určitých kombinacích. Uložení dohledu může mít význam hlavně ve spojení s těmi opatřeními, jež jsou propojeny se zákonem domnělými následky. Tyto následky vznikají při porušení podmínek opatření. Účelná je tedy kombinace dohledu probačního úředníka zejména s podmíněným zastavením trestního stíhání, což je jeden z odklonů v trestním řízení. Dále pak kombinace s podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření, podmíněným odsouzením, peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu, s obecně prospěšnými pracemi a s domácím vězením.

Je však otázkou, kterou z výše uvedených kombinací lze podřadit pod všechny charakteristické znaky probace v užším slova smyslu. Podmíněné zastavení trestního stíhání za probační institut nelze považovat, jelikož není splněn hned první ze znaků probace a to, že pachatel je uznán vinným ze spáchání trestného činu. Usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání nemá stejné účinky jako odsuzující rozsudek. Při použití tohoto institutu platí princip presumpce neviny a ten musí být dodržován i v případě, že obviněný nevyhoví podmínkám zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Jeho trestní stíhání tak pokračuje a na jeho konci může dojít k vydání zprošťujícího rozsudku.

V případě uložení dohledu probačního úředníka společně s podmíněným odsouzením či podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření jsou splněny všechny znaky probace v užším smyslu, stejně jako obdobné instituty upravené v TZ.

Trestní opatření OPP a domácí vězení v kombinaci s uložení dohledu probačního úředníka patří mezi probační instituty. Ani v jednom případě nedochází sice k odkladu výkonu trestu odnětí svobody, avšak porušení podmínek dohledu uloženého vedle OPP a domácího vězení může mít za následek nařízení výkonu náhradního trestního opatření odnětí svobody. Druhému znaku probace v užším smyslu (odklad odnětí svobody) odpovídá i situace, kdy je primárně uložena jiná sankce než odnětí svobody, ale nedodrží-li pachatel podmínky této sankce, pak to má za následek výkon odnětí svobody.

Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu v kombinaci s dohledem probačního úředníka nelze zařadit mezi probační instituty, jelikož porušení podmínek dohledu, který byl uložen na dobu trvání zkušební doby, nemůže mít za přímý následek odnětí svobody, ale jen nařízení výkonu peněžitého opatření.⁷⁵

⁷⁵ Tamtéž, str. 170-174

5. Probační a mediační služba

1. ledna 2001 nabyl účinnosti zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, kterým se zřídila zcela nová organizační složka státu Probační a mediační služba. Nový zákon reagoval na neuspokojivý stav právní úpravy postavení probačních úředníků včetně vymezení jejich působností, práv a povinností tak, aby měli dostatek kompetencí k napomáhání při použití odklonů a alternativ v trestním řízení. Před přijetím zákona o PMS vykonávali činnosti spojené s dohledem u soudů stávající vyšší soudní úředníci a soudní tajemníci, někde i zaměstnanci zařazení jako probační pracovníci, avšak v soustavě státního zastupitelství takováto složka scházela. Přijetím zákona o PMS se vytvořila PMS tak, aby stejný probační úředník mohl působit jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem.⁷⁶ Koncepce zákona o PMS vychází z nového pojetí restorativní justice, blíže je koncepce restorativní justice popsána v kapitole 2.1. PMS vychází ze součinnosti dvou oblastí, a to sociální práce a trestního práva.⁷⁷

„Posláním Probační a mediační služby je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Za tím účelem provádí Probační a mediační služba probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktních stavů, obnovení respektů k právním normám v souvislosti s trestním řízením. Nedílnou součástí poslání Probační a mediační služby je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti.“⁷⁸

Mezi základní cíle působení PMS patří:

1. Integrace pachatele – jedná se o proces, který se snaží o obnovení respektu pachatelů k právnímu stavu společnosti, o jejich uplatnění a seberealizaci. PMS usiluje o začlenění pachatelů do života společnosti bez dalšího porušování zákonů.
2. Participace poškozeného – PMS se snaží o účast poškozeného v procesu náhrady škody, řešení následku trestného činu a obnovení jeho pocitu bezpečí a důvěry v právní systém.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel. Probační a mediační služba. *Sociální politika*, 2001, roč. 27, č. 5, s. 5.

⁷⁷ ROZUM, Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 39.

⁷⁸ DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1 D1.

3. Ochrana společnosti – účinným řešením konfliktních stavů spojených s trestním řízením a zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření chce PMS přispívat k ochraně společnosti.⁷⁹

5.1 Organizace Probační a mediační služby

PMS je organizační složkou státu podřízenou ministerstvu spravedlnosti, která je svými příjmy a výdaji napojena na státní rozpočet.⁸⁰ Organizace PMS je upravena v § 3 ZPMS. V čele PMS je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitel PMS zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Pod ředitelstvím, které je ústředním orgánem, jsou jednotlivá samostatná střediska PMS, jichž je v současné době 74.⁸¹

Plnění úkolu PMS ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů. Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. V obcích, jež jsou sídly dvou nebo více okresních soudů, mohou být střediska sloučena tak, že jejich počet bude nižší, než odpovídá počtu zde sídlících soudů. Práci střediska organizuje a řídí jeho vedoucí, kterého z úředníků příslušného střediska jmenuje a odvolává na návrh ředitele PMS ministr spravedlnosti po projednání s Radou pro probaci a mediaci (§10 odst. 1 ZPMS). Podrobnosti pro vytváření středisek a jejich vnitřní organizaci upraví Statut PMS, jenž vydává ministerstvo spravedlnosti.

Výkon státní správy Probační a mediační služby svěřuje ZPMS v § 11 ministerstvu spravedlnosti, jenž zároveň vykonává nad činností PMS dohled. Rada pro probaci a mediaci upravena v § 12 ZPMS slouží jako poradní orgán ministra spravedlnosti. Členy Rady pro probaci a mediaci jmenuje ministr spravedlnosti ze soudců, státních zástupců, úředníků Probační a mediační služby a dalších osob majících odborné znalosti a zkušenosti z oblasti probace a mediace. Úkolem Rady pro probaci a mediaci je především projednávat koncepční a metodické materiály připravené ministerstvem, dále navrhopvat pravidla, na jejichž základě jsou vytvářeny probační programy, a pravidla a standardy probační a mediační činnosti, které schvaluje svým rozhodnutím ministr spravedlnosti. Dalšími zákonnými kompetencemi Rady pro probaci

⁷⁹ROZUM, Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 41.

⁸⁰VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 31.

⁸¹ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 38.

a mediaci je vyjadřovat se ke jmenování a odvolání vedoucích středisek PMS a rovněž se vyjadřovat k dočasnému přidělení úředníků Probační a mediační služby k ministerstvu. Mimo tyto zákonem vymezené kompetence se může Rada pro probaci a mediaci vyjadřovat také k dalším otázkám souvisejícím z její činností, které ji budou uloženy ministrem spravedlnosti, zejména by se tedy mohlo jednat např. o posouzení a určení podmínek pro výběr uchazečů o funkci úředníků a asistentů PMS atd.⁸²

5.2 Postavení probačních úředníků a asistentů

Postavení probačních úředníků a asistentů upravuje § 6 ZPMS. Úkoly PMS plní v rámci jejich středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů PMS. Zákon upravuje požadavky, které musí splňovat uchazeč, jenž by se chtěl stát probačním úředníkem či asistentem. Probační úředník musí být bezúhonný, způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS. Oproti tomu asistentem PMS se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je způsobilá k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Ze zákonného vymezení podmínek vyplývá, že zásadní rozdíl mezi probačními úředníky a asistenty spočívá v požadavku na dosažené vzdělání. Probační úředník musí mít ukončené vysokoškolské vzdělání v magisterském programu v oblasti společenskovední a musí vykonat odbornou zkoušku, zatímco u asistenta postačí dosažení středoškolského vzdělání v oblasti společenskovední. Tyto odlišné předpoklady na vzdělání uchazečů jsou dány především tím, že probační úředníci řeší náročnější odborné úkoly, zatímco asistenti provádějí a zabezpečují méně složité úkony probační a mediační činnosti, včetně administrativně technických prací.⁸³

Je třeba rovněž zmínit, že autorita probačních úředníků a asistentů není odvozena od autority soudu. Výsledek jejich aktivit tedy závisí na jejich přirozené autoritě. Spolupráce s nimi je dobrovolná a záleží jen na klientech, do jaké míry budou s pracovníky PMS spolupracovat.

Probační úředníci a asistenti jsou povinni se dále vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti. U probačních úředníků se jedná o absolvování kvalifikačního vzdělávacího kurzu a složení odborné zkoušky. U asistentů o absolvování specializačního vzdělávacího kurzu.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. Probační a mediační služba. *Sociální politika*, 2001, roč. 27, č. 5, s. 8.

⁸³ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 89.

Podrobnosti o rozsahu a obsahu jednotlivých vzdělávacích kurzů stanoví Statut PMS. Samozřejmě, že tím proces vzdělávání probačních pracovníků nekončí, na tyto kurzy pak navazuje další celoživotní vzdělávání, v podobě např. různých seminářů a přednášek, jež mají za úkol rozvíjet a zvyšovat odbornou způsobilost pracovníků PMS a prohlubovat jejich specializaci.⁸⁴

Práva a povinnosti probačních úředníků a asistentů upravuje ZPMS v paragrafech 7až 9: Probační pracovník při výkonu své funkce se musí řídit zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Dále musí pracovníci PMS postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, jakož i důstojnost člověka. Pracovníci PMS musí informovat předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce o porušení podmínek, omezení či povinností stanovené obviněnému v rámci dohledu. V případě, že se jedná o méně závažné porušení stanovených podmínek, omezení či povinností může probační pracovník upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce. Probační pracovník má rovněž právo v mezích své působnosti nahlížet do trestních spisů a činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si kopie spisů. Probační pracovníci mohou být vyloučeni z provedení úkonů probace nebo mediace ze stejných důvodů, které zákon stanoví pro vyloučení orgánů činných v trestním řízení.⁸⁵ Probační pracovník je rovněž povinen i po skončení pracovního poměru zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce.⁸⁶

5.3 Kompetence Probační a mediační služby

Základ vymezení působnosti PMS je obsažen v zákoně o Probační a mediační služba, a to v § 4, jenž určuje kompetence PMS. Působnost PMS je vymezena v souladu s právní úpravou obsaženou v trestním zákoníku (§ 49 až § 51 TZ upravující pojem dohled) a rovněž v souladu s úpravou obsaženou v trestním řádu (§ 27b TR). Obecný charakter má § 4 odst. 1 ZPMS,

⁸⁴ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 50.

⁸⁵ Vyloučení orgánů činných v trestním řízení upravuje § 30 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁸⁶ Z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce se zmiňuji jen o některých právech a povinnostech, blíže o dalších právech a povinnostech probačních pracovníků v zákoně č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě §§ 7-9 nebo v jeho komentovaném znění VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 95-104.

který určuje, že PMS vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení (tzv. odklonů) nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život a rovněž spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný žije a pracuje. V § 4 odst. 1 je tedy opět vyjádřen prvek kontroly i pomoci jako základní znak činnosti PMS.⁸⁷

Obecné vymezení § 4 odst. 1 ZPMS je konkretizováno v následujícím odstavci § 4, jenž uvádí demonstrativní výčet probační a mediační činnosti, mezi něž patří:

1. Obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí – jedná se o tzv. soudní pomoc neboli probační zpráva před rozhodnutím⁸⁸
2. Vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení, nebo dohody o narovnání, případně vytváření podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody – § 4 odst. 2 písm. b) ZPMS určuje činnosti mediačního charakteru. Zároveň však toto ustanovení výslovně zmiňuje jen dva ze čtyř druhů odklonů, chybí zde odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání (poslední uvedený lze uložit v řízení proti mladistvým). Avšak tyto výslovně neuvedené odklony lze podřadit pod vytváření podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody a tudíž probační úředníci mohou vykonávat i u těchto odklonů mediační činnost.⁸⁹
3. Vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem – tento druh činnosti je označován jako tzv. včasná pomoc. Jedná se o situaci, kdy soud nebo státní zástupce rozhodl o nahrazení vazby dohledem probačního úředníka dle § 73 odst. 1 písm. c) TŘ.⁹⁰
4. Vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, ve sledování výkonu ochranných opatření – jde o jednu ze zásadních činností PMS a tudíž může být PMS využívána u řady institutů jako je:

⁸⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 355.

⁸⁸ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 55.

⁸⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 355.

⁹⁰ Tamtéž, str. 356.

- Podmíněné zastavení trestního stíhání (rovněž podmíněné odložení podání návrhu na potrestání)
 - Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem
 - Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem
 - Trest obecně prospěšných prací
 - Domácí vězení
 - Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
 - Podmíněné propuštění s dohledem
 - Podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce⁹¹
5. Poslední zákonem zmiňovanou činností je sledování a kontrola chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

Kromě činností uvedených v § 4 odst. 2 uvádí ZPMS ještě další činnosti PMS jako je pomáhat při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem, dále se má PMS podílet na prevenci trestné činnosti a má věnovat zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívat k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek (§ 4 odst. 3, 4, 5 ZPMS).

PMS provádí v rámci své působnosti všechny úkony na pokyn orgánů činných v trestním řízení s jednou výjimkou, a to ve vhodných případech v oblasti mediace může PMS provádět úkon i bez pokynu některého z orgánů činných v trestním řízení, zejména z podnětu obviněného a poškozeného. V takovém případě musí PMS neprodleně informovat příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude (§ 4 odst. 7 ZPMS). Dle § 4 odst. 9 ZPMS vyrozumívá policejní orgán a statní zástupce středisko o věcech vhodných k mediaci, zejména v trestních věcech mladistvých postupuje tak, aby mediace byla využita od počátku trestního stíhání nebo na místo něj.

5.4 Metody činnosti Probační a mediální služby

⁹¹ Tamtéž, s. 356.

V následující části se budu vzhledem k omezenému rozsahu této diplomové práce věnovat pouze některým metodám činnosti PMS. Přiblížím tedy metody činnosti při výkonu dohledu, při výkonu nového alternativního trestu domácího vězení a v neposlední řadě i metody činnosti při výkonu trestu obecně prospěšných prací. Z různých činností PMS jsem si vybrala výkon OPP a výkon dohledu proto, že jsou to nejčastější oblasti činností PMS. Výkon trestu domácího vězení popisují proto, že je to zcela nový zajímavý institut, který má ještě řadu nedostatků, a to jak v oblasti jeho kontroly, tak v jeho právní úpravě.

5.4.1 Zajištění výkonu dohledu

Vymezení pojmu dohled již popisují v kapitole 3.2, v této části se však budu věnovat zajištění výkonu dohledu jako druhou nejvytíženější oblastí činnosti středisek PMS. Činnost středisek PMS v rámci probace specificky směřuje k zajištění účinného výkonu alternativních trestů a opatření spojených s uložením dohledu.

Činnost PMS se zahajuje na základě pověření k probační činnosti v případech, ve kterých soudce v rámci rozhodnutí o alternativním trestu nebo opatření uložil po dobu trvání zkušební doby dohled. Probační úředník je povinen v nejkratší možné době po obdržení tohoto pověření vyzvat odsouzeného ke konzultaci. V rámci úvodní konzultace poskytuje probační úředník odsouzenému základní informace o výkonu dohledu, o jeho smyslu a účelu a o jeho právech a povinnostech, které pro něj z institutu dohledu vyplývají. Stejně je odsouzený poučen i o právech a povinnostech probačního úředníka v průběhu výkonu dohledu. V rámci první konzultace dochází k dojednávání konkrétních pravidel spolupráce mezi klientem a probačním úředníkem, v rámci dalších konzultací pak postupně k vytvoření probačního plánu dohledu.

Základní složkou výkonu dohledu je sestavení probačního plánu dohledu. Každý probační plán dohledu je individuální prací probačního úředníka s odsouzeným. Obsah probačního plánu dohledu se v první řadě odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu (uložených přiměřených povinností a omezení) a zákonného právního rámce institutu dohledu (§§ 49 až 51 TZ), dále pak od individuální situace klienta a specifických okolností souvisejících s trestnou činností. Probační plán dohledu musí obsahovat tyto podstatné náležitosti:

1. Časové vymezení probačního plánu dohledu - z probačního plánu dohledu musí být patrné, na jak dlouhé období je uzavírán. Probační plán dohledu je vyhodnocován v pravidelných lhůtách jedenkrát za šest měsíců a jeho aktualizace probíhá průběžně dle potřeby.

2. Kontakty probačního úředníka s odsouzeným – zejména jde o to vymezit jakou formou a jak často bude docházet ke konzultacím (např. 1 měsíčně). Probační plán dohledu musí dále stanovit postup pro případ, kdy se odsouzený na schůzku ze závažných důvodů nemůže dostavit a vymezuje způsob omluvy odsouzeného a rovněž způsob dokládání důvodu jeho nepřítomnosti. Určuje rovněž postup probačního úředníka v případě, že odsouzený tato pravidla kontaktu poruší. Je zapotřebí si ujasnit, co bude probační úředník považovat za závažné důvody nepřítomnosti odsouzeného na konzultaci (např. účast na pohřbu, hospitalizace atd.).
3. Přiměřené povinnosti a omezení – pokud byly odsouzenému soudem uloženy přiměřené omezení a povinnosti, je třeba vymezit v probačním plánu dohledu způsob a kontrolu jejich plnění. Mezi nejčastější ukládanou povinností odsouzenému bývá náhrada způsobené škody. Probační plán dohledu tedy musí konkretizovat postup, který směřuje ke splnění této povinnosti. Konkrétní způsob náhrady škody musí zohledňovat reálnou situaci odsouzeného, jako např. výši jeho finančních příjmů, náklady na bydlení, vyživovací povinnosti atd. Způsob náhrady škody se musí projednat i s poškozeným, jehož zájmy a potřeby má způsob náhrady škody zohledňovat.⁹²

§ 49 odst. 1 TZ upravuje definici dohledu a hovoří v ní o spolupráci při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu, čímž se myslí součinnost ze strany odsouzeného. Pokud však odsouzený při vytváření probačního plánu dohledu odmítá spolupracovat, nemůže to být považováno za překážku pro vytvoření probačního plánu dohledu a není ani narušením povinnosti odsouzeného dle § 50 písm. a) TZ (odsouzený neporuší povinnost plnit probační plán dohledu).

V probačním plánu dohledu nesmí být odsouzenému ukládány další povinnosti, než které mu byly uloženy soudem nebo vyplývající ze zákona (§ 50 TZ). Avšak odsouzený může z vlastní iniciativy se dobrovolně podrobit některým činnostem, které by jinak představovaly takovou povinnost, jenž by mohl uložit jen soud. Například dobrovolná účast odsouzeného na různých resocializačních programech. Takovou účast může nařídít soud pachateli v rámci uložení přiměřených povinností a omezení (dle § 48 odst. 4 písm. a) až d) TZ), avšak odsouzený se může účastnit různého typu resocializačního programu i dobrovolně. Tyto programy mohou představovat efektivní způsob pomoci a podpory při jeho úsilí o vedení řádného života v budoucnu. Dle § 51 odst. 1 TZ musí probační úředník probační plán dohledu pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům

⁹² *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu* [online]. [cit. 27. března 2012]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>>.

pachatele. Aktualizaci probačního plánu dohledu můžeme považovat za součást jeho vytváření a proto se i při ní vyžaduje spolupráce odsouzeného.⁹³

Dle § 51 odst. 3 TZ je probační úředník povinen informovat prostřednictvím vypracované zprávy předsedu senátu, který dohled uložil. Nestanoví-li předseda senátu jinak, probační úředník musí informovat předsedu senátu nejméně jednou za šest měsíců o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o dodržování stanovených podmínek, probačního plánu a přiměřených omezení a přiměřených povinností pachatelem a o jeho poměrech. Probační úředník by tyto informace měl získávat průběžně, a to jak od příslušných orgánů či osob (Policie, obecní úřad), tak prostřednictvím osobních konzultací s odsouzeným. V počáteční fázi dohledu by četnost těchto konzultací měla být vyšší a intervaly mezi jednotlivými konzultacemi by neměly být větší než 1 měsíc, a to hlavně s ohledem na potřebu zjistit všechny důležité informace týkající se osoby pachatele a okolnosti spáchaného trestného činu, vyhodnotit aktuální rizika a potřeby a rovněž také z důvodu sestavování probačního plánu dohledu. V situaci, kdy odsouzený plní podmínky dohledu, probační úředník může intervaly mezi jednotlivými konzultacemi přiměřeně prodloužit, avšak nesmí tento interval přesáhnout tři měsíce.

Probační úředník v rámci výkonu dohledu musí provádět i návštěvy v místě bydliště odsouzeného. Návštěva slouží k poznání přirozeného sociálního prostředí odsouzeného a rovněž dává možnost navázání spolupráce se členy rodiny odsouzeného, s nimiž může probační úředník spolupracovat při snaze o pozitivní působení na odsouzeného a pomoci při řešení jeho problémů. Návštěvu by měl probační úředník v průběhu výkonu dohledu zrealizovat alespoň jedenkrát. Samozřejmě, že s přihlédnutím ke všem individuálním okolnostem daného případu může provádět návštěvy i častěji. Návštěvy by měly být předem s odsouzeným domluvené, ale mohou být učiněny i namátkově bez předchozí domluvy, a to zejména v situaci, kdy má probační úředník pochybnosti, zda odsouzený vede řádný život a zda dodržuje uložené omezení a povinnosti.

Dle § 51 odst. 2 TZ poruší-li pachatel, kterému byl uložen dohled, závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu, probační plán nebo přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Při méně závažném porušení stanovených podmínek, probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností probační úředník upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností bude o tom informovat předsedu senátu. Je tedy zcela na uvážení probačního úředníka, jestli pokládá porušení povinností ze strany pachatele za méně závažné, či naopak jej pokládá

⁹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 376-377.

za tolik závažné, že musí informovat předsedu senátu. Lze tedy konstatovat, že za závažné porušení podmínek dohledu by mělo být považováno každé, které by patrně mohlo vést k uložení trestu či nařízení výkonu trestu, např. při spáchání dalšího trestného činu apod. V jiných situacích by měl být předseda senátu informován až při opakovaném porušování podmínek dohledu, jako např. při opětovném nedostavení se k probačnímu úředníkovi ve stanovených termínech.⁹⁴

5.4.2 Výkon trestu obecně prospěšných prací

Alternativní trest obecně prospěšných prací tvoří dle statistik PMS nejpočetnější oblast činnosti PMS, a to jak v rámci přípravného řízení, tak v rámci vykonávacího řízení. Statistiky jsou na internetových stránkách PMS k dispozici prozatím pouze do roku 2010. V roce 2010 tudíž z celkového počtu 6 776 nově evidovaných případů dospělých klientů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem bylo nejvíce případů evidováno v souvislosti se stanoviskem k trestu obecně prospěšných prací, a to celkem 3 183 případů, tj. 47%. Z celkového počtu případů 15 222 dospělých pachatelů projednávaných v rámci vykonávacího řízení byla střediska PMS v roce 2010 (stejně jako v předchozích letech) nejvíce vytížena agendou spojenou s výkonem kontroly výkonu trestu obecně prospěšných prací – jednalo se celkem o 9 034 případů, tj. 59,3% případů.⁹⁵

Činnost probačních úředníků ve vztahu k trestu OPP můžeme rozdělit do třech základních oblastí:

1. Probační úředníci vykonávají svou činnost již v rámci tzv. předsjednávání trestu OPP, jenž spadá do kategorie přípravy zprávy před rozhodnutím (soudní pomoc). Probační úředníci tedy zjišťují a poskytují potřebné informace pro rozhodnutí soudu, zda tedy bude v konkrétním případě uložení trestu OPP vhodné. Toto opatrování informací je rovněž důležité v souvislosti s ustanovením § 64 TZ, kdy je třeba zjišťovat stanovisko pachatele k trestu OPP, jeho zdravotní způsobilost a rovněž také možnosti uložení trestu OPP.
2. Probační úředníci vyjednávají s odsouzeným a se zástupci obcí a dalších institucí o možnosti umístit k nim odsouzené k výkonu trestu OPP. Toto vyjednávání bude účelné zejména v případech, kdy probační úředník na základě dostupných informací usoudí, že uložení trestu OPP je vhodné a do určité míry pravděpodobné anebo když soud již tento trest uložil, ale dosud nebyl zahájen jeho výkon. Probační úředník se tedy snaží

⁹⁴ Tamtéž, str. 379-380.

⁹⁵ Statistické údaje o činnostech PMS jsou dostupné na internetových stránkách PMS, tedy www.pmscr.cz

vyjednat pro obviněného, resp. odsouzeného vhodné místo výkonu OPP a to nejlépe v místě bydliště obviněného. Dle § 336 odst. 2 TŘ o druhu a místě výkonu OPP rozhodne okresní soud, který trest OPP uložil, na návrh probačního úředníka. Probační úředník v návrhu vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. Má-li být trest OPP vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, je součástí návrhu probačního úředníka také písemný souhlas odsouzeného s tímto výkonem.

3. PMS provádí kontrolu výkonu OPP. Podmínkou výkonu trestu OPP je i vedení řádného života a dodržování případných omezení a povinností (dle § 63 odst. 2 TZ), a proto musí probační úředník plnění těchto povinností kontrolovat. Poté co soud rozhodl na základě návrhu probačního úředníka o druhu a místě výkonu OPP dle § 336 odst. 2 TŘ, musí se probační úředník zabývat projednáním podmínek výkonu tohoto trestu s odsouzeným. § 336 odst. 3 TŘ zakotvuje povinnost odsouzeného dostavit se do 14 dnů od oznámení o druhu a místě výkonu OPP na středisko PMS za účelem projednání podmínek výkonu trestu OPP. Důležitou částí kontroly výkonu trestu OPP je kontrola a evidence toho, zda odsouzený skutečně provádí práce podle projednaných podmínek. Zvláště zda je vykonává ve stanoveném harmonogramu a zda je celkový objem OPP proveden do dvou let od nařízení výkonu trestu dle § 65 odst. 1 TZ.⁹⁶ Probační úředník provádí dle aktuální potřeby, minimálně jedenkrát za dva měsíce kontrolu výkonu prací, a to buďto osobně, telefonicky, písemně či emailem. Získané informace o kontrole zaznamenává do probačního spisu. Tuto probační činnost vykonává příslušné středisko PMS průběžně a dle individuálních okolností případu až do ukončení výkonu trestu OPP.⁹⁷ V rámci kontroly OPP nebude v mnoha případech nutné, aby probační úředník kontroloval odsouzeného osobně, tj. v místě výkonu práce. Probačnímu úředníkovi postačí zprávy obce či příslušné instituce o počtu odpracovaných hodin. Osobní kontrola bude na místě jen tehdy, bude-li mít probační úředník pochybnosti o tom, zda obec či příslušná instituce odsouzeného náležitě kontrolují.⁹⁸ V případě, že probační úředník získá informaci o tom, že odsouzený trest OPP řádně nevykonává a nedodržuje dohodnutý harmonogram prací, kontaktuje odsouzeného za účelem zjištění důvodů porušení podmínek výkonu trestu OPP a iniciuje osobní schůzku. Zároveň probační úředník musí o zjištěných nedostatcích bezodkladně informovat soud, který výkon trestu OPP nařídil (§337 TŘ). V případě,

⁹⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 362-364.

⁹⁷ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 22. března 2012]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

⁹⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 364.

že odsouzený přes upozornění nadále trest OPP nevykonává, příslušné středisko PMS mu zašle poslední výzvu k nástupu trestu OPP. Pokud klient do 14 dnů od převzetí poslední výzvy trest nezačne vykonávat, podá probační úředník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest domácího vězení nebo trest odnětí svobody (§ 340b odst. 1 TR). Případný návrh na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody či v trest domácího vězení⁹⁹ může podat jak středisko PMS tak i instituce, v níž má výkon trestu OPP odsouzený vykonávat. Je vhodné, aby se oba subjekty o tomto kroku vzájemně informovaly.¹⁰⁰

5.4.3 Výkon trestu domácího vězení

Přijetím TZ, s účinností od 1. ledna 2010, byl zaveden nový druh alternativního trestu, a to trest domácí vězení. Jedná se o nový alternativní trest, který má účinně nahradit krátkodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody. Tyto tresty jsou totiž pro stát velice finančně nákladné a stát by zavedením trestu domácího vězení měl získat úspory ve státním rozpočtu. Náklady na jednoho vězně ve věznici jsou cca 1000 Kč denně, přičemž u domácích vězňů se částka pohybuje kolem jedné třetiny, což je cca 300 Kč na den.¹⁰¹ Trest domácího vězení poskytuje širokou možnost pozitivního působení na pachatele, jenž není podroben nebezpečí škodlivých dopadů vězeňského prostředí. Další výhodou tohoto trestu je, že po dobu výkonu trestu v domácím prostředí nejsou zpřetrhány osobní, rodinné a pracovní vztahy odsouzeného.¹⁰² Trest domácího vězení je nejpřísnější alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a je určitým kompromisem mezi omezením svobody pachatele trestného činu a jeho ponecháním na svobodě.¹⁰³

Obecně je trest domácího vězení vymezen v § 60 TZ. Před samotným rozhodnutím soudu o uložení trestu domácího vězení je velice důležitá též činnost probačního úředníka, kterého soud může požádat o tzv. předběžné šetření v místě výkonu trestu. Ve smyslu probační činnosti se jedná o speciální formu zprávy před rozhodnutím soudu, tzv. soudní pomoc. Probační úředník tak zkoumá opravdový stav všech skutečností ve vztahu k obviněnému, a to především zjištění skutečné adresy, na které se obviněný zdržuje, v jakém právním režimu

⁹⁹ Novela TZ č. 330/2011 Sb. zavedla možnost, aby soud při porušení podmínek trestu OPP přeměnil tento trest nejen na trest odnětí svobody, ale nově i na trest domácího vězení, viz § 65 odst. 2 TZ.

¹⁰⁰ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 22. března 2012]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

¹⁰¹ FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 20.

¹⁰² HULÁN, Pavel. Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku od 1. 1. 2010. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 1, s. 18.

¹⁰³ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86.

ve vztahu k obviněnému je předmětná nemovitost (zda je vlastník či nájemce apod.), zda není narkoman nebo nejde o násilníka, který by mohl ohrožovat svou rodinu.

Probační úředník nejpozději na počátku výkonu trestu domácího vězení poučí odsouzeného, popřípadě i osoby žijící s ním ve společném obydlí, o omezeních spojených s kontrolou výkonu daného trestu a o jeho povinnostech, ke kterým se v rámci součinnosti odsouzený zavázal. Záznam o poučení se založí do dokumentace vedené příslušným střediskem PMS.¹⁰⁴

TZ v § 60 požaduje pro uložení trestu domácího vězení souhlas pachatele, a to v podobě písemného slibu, že ve stanovené době se bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou součinnost. V případě, že pachatel neposkytne svůj písemný slib, znamená to, že s uložení trestu nesouhlasí a trest mu nemůže být uložen. Poskytnutím písemného slibu je tedy odstraněna kolize s principem nedotknutelnosti obydlí dle čl. 12 LZPS. Zákon však již neřeší narušení ochrany nedotknutelnosti obydlí u osob, jenž s pachatelem bydlí. De lege ferenda by tedy bylo vhodné zavést další podmínku k uložení trestu domácího vězení, a to že nebude postačovat pouze písemný slib pachatele, ale budou se vyžadovat i stanoviska osob obývajících společně s pachatelem dané obydlí.¹⁰⁵

Výkon trestu domácího vězení upravují paragrafy 334a až 334h TŘ a rovněž výkon trestu domácího vězení upravuje vyhláška č. 456/2009 Sb. o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

Dle § 334b TŘ kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje Probační a mediační služba ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem; za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu. Zákon sice stanoví, že PMS spolupracuje při kontrole výkonu trestu domácího vězení s provozovatelem elektronického kontrolního systému, ovšem v současné situaci je to bohužel zatím tak, že kontrolu zajišťuje jen PMS prostřednictvím namátkových kontrol prováděných probačním úředníkem. V České republice doposud chybí systém elektronického monitoringu, v čemž spatřuji největší problém.

Dle § 60 odst. 4 TZ soud určuje dobu, ve které se má odsouzený zdržovat v jeho obydlí, a to v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě. Soud může odsouzenému

¹⁰⁴ FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 22-23.

¹⁰⁵ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86.

povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Z tohoto zákonného ustanovení můžeme snadno dovodit to, že soud bude ukládat povinnost zdržovat se v obydlí odsouzeného v pracovních dnech zejména ve večerních hodinách, což v současné době znamená, že probační úředník bude muset kontrolovat odsouzeného např. v nočních hodinách, což není příjemné ani pro odsouzeného a ani pro členy jeho domácnosti. Se zavedením elektronického monitoringu se však tato nepříjemnost odstraní.

Elektronický monitoring se v současné době praktikuje ve dvou formách sledování:

1. První forma je uskutečňována prostřednictvím elektronického náramku spojeného s řídicí jednotkou v bytě odsouzeného.
2. Druhá forma prostřednictvím vysílačky na těle odsouzeného.¹⁰⁶

Kontrola elektronickým monitoringem zajišťuje efektivitu trestu domácího vězení několikanásobně účinnějším způsobem než namátkové kontroly prováděné probačními úředníky. Elektronický monitoring umožňuje prakticky nepřetržitou kontrolu odsouzeného. Velkou chybou ke dni zavedení trestu domácího vězení bylo, že ministerstvo spravedlnosti nedokázalo zajistit elektronické monitorovací zařízení a tento stav trvá i nadále. Má-li se trest domácího vězení stát opravdu efektivní alternativou k trestu odnětí svobody, je nezbytné co nejdříve zajistit potřebné množství zařízení umožňující elektronickou kontrolu. Z důvodu omezených možností státního rozpočtu je ekonomicky výhodnější využít služeb poskytovaných soukromým subjektem, který by byl schopný s využitím vlastní techniky a personálu dodávat přesvědčivé a důkazně podložené údaje o pohybu odsouzeného.¹⁰⁷

Dle § 6 odst. 1 vyhlášky č. 456/2009 Sb. o kontrole výkonu trestu domácího vězení pokud probační úředník zjistí porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení, měl by nejprve kontaktovat odsouzeného, projednat s ním zjištěné porušení podmínek výkonu trestu, požadovat po něm vysvětlení této okolnosti a popřípadě prověřit pravdivost jeho tvrzení. Může totiž nastat situace, kdy odsouzený podmínky trestu domácího vězení poruší z důležitých důvodů (např. zdravotních). Jestliže však odsouzený porušení podmínek řádně nevysvětlí, postupuje probační úředník dle § 334c TŘ a musí všechny skutečnosti bezodkladně sdělit soudu, který výkon trestu nařídil nebo případně dle § 334g odst. 1 TŘ navrhnout přeměnu trestu domácího vězení v trest odnětí svobody.¹⁰⁸

§ 61 TZ upravuje přeměnu trestu domácího vězení. Jestliže se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu,

¹⁰⁶ Blíže k základním formám elektronického sledování NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 96-97.

¹⁰⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 327-329.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 367.

bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že ustanovení § 61 TZ bylo novelizováno předpisem č. 330/2011 Sb. účinným od 1.12.2011. Před touto novelou ustanovení § 61 vycházelo z modelu náhradního trestu odnětí svobody, který byl soudem stanovován již při uložení trestu domácího vězení ve výměře maximálně jednoho roku. Novela se však v porovnání s předchozím modelem jeví jako méně efektivní. Trest domácího vězení má být dodržován bezvýhradně jako celek. Odsouzený tudíž po zavedení novely předem ví, že pokud v rámci domácího vězení několikrát poruší svou povinnost zdržovat se ve svém obydlí, hrozí mu jen krátkodobé nepodmíněné odnětí svobody. Tento model tak na odsouzeného nevytváří dostatečný tlak, aby svou základní povinnost spojenou domácím vězením dodržoval. De lege ferenda by tedy bylo vhodné vrátit se k modelu náhradního trestu odnětí svobody, který poskytoval trestu domácímu vězení větší autoritu. Případné tvrdosti tohoto modelu by bylo vhodné vyřešit zavedením institutu výjimečného ponechání trestu domácího vězení v platnosti, obdobně jako je tomu u podmíněného odsouzení (§ 83 odst. 1 TZ) či trestu OPP (§ 65 odst. 3 TZ).¹⁰⁹

¹⁰⁹. Blíže ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 1, s. 1-5.

Závěr

Cílem mé práce bylo zodpovědět na základní otázky, které byly co je to probace a jaké jsou její projevy v českém trestním právu. Probaci jsem vymezila v užším a širším smyslu, přičemž při popisování, který institut lze označit jako probační vycházím z definice probace v jejím užším smyslu, tak jak ji vymezuje autorský kolektiv Sotolář, Púry, Šámal. Projevy probace popisují jak z pohledu trestního zákona č. 140/1961 Sb., tak z pohledu nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., samozřejmě nejsou opominuty projevy probace z pohledu zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Dle statistické ročenky Vězeňské služby České republiky počet uvězněných osob neustále roste a kapacity věznic v České republice jsou značně překročeny.¹¹⁰ Východiskem z této situace je využívání principů restorativní justice a hledání dalších možností pro ukládání odklonů v trestním řízení a alternativních trestů, a tím snížení ukládání nepodmíněných krátkodobých trestů odnětí svobody. Na tuto situaci reagoval i nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti ke dni 1. ledna 2010, když rozšířil možnosti ukládání dohledu pachatelům trestných činů a zároveň zavedl dva nové alternativní tresty, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Rozšíření možností uplatnění probace v trestním zákoníku vnímám jako pozitivní v souvislosti s alternativním řešením trestních věcí.

V českém trestním právu nemá institut probace tak dlouholetou tradici, jako ve srovnání se zahraničními právními úpravami, avšak i přesto již zastává velice důležitou úlohu při řešení trestněprávních věcí. Nový trestní zákoník důležitost probace ještě více zdůraznil, když výrazně rozšířil, oproti stávající právní úpravě, možnosti soudů ukládat dohled probačního úředníka.

Jednou z novinek je, že probačnímu institutu v užším smyslu odpovídá zavedení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací, při výjimečném ponechání tohoto trestu v platnosti (§ 65 odst. 3 písm. a) TZ). De lege ferenda by bylo účelné zavést možnost uložení dohledu po celou dobu výkonu trestu OPP. Zákon totiž připouští, že je účelné uložit dohled za situace, kdy odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu na trest domácího vězení nebo na trest odnětí

¹¹⁰ Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka vězeňské služby České republiky 2011* [online]. [cit. 29. března 2012]. Dostupné na <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf>.

svobody. Jestliže tedy zákon připouští variantu uložení dohledu, kdy již má dojít k přeměně trestu OPP, tak proč by nebylo možné preventivně dohled uložit již od počátku výkonu trestu OPP.¹¹¹

V souvislosti s trestem OPP můžeme řešit ještě další problém a to ten, zda tento druh trestu mají soudy ukládat se souhlasem pachatele nebo bez něj. Dle § 64 TZ soud při ukládání trestu OPP přihlíží ke stanovisku pachatele. Jeho stanovisko však neznamená, že trest OPP nelze uložit i proti jeho vůli, neboť dle současné právní úpravy není potřeba, aby pachatel s uložením trestu obecně prospěšných prací souhlasil. Nastane-li situace, kdy se pachatel vyjádří k uložení trestu negativně, pak to nebude překážkou pro uložení trestu. Myslím si, že de lege ferenda by bylo účelné vložit do trestního zákoníku souhlas pachatele podmiňující uložení trestu OPP, a to zejména z důvodu, že poskytnutí souhlasu pachatele s uložením OPP může být významnou zárukou toho, že pachatel takový trest skutečně úspěšně vykoná.¹¹²

Výkon dohledu u jednotlivých probačních institutů je zajišťován Probační a mediační službou, která byla vytvořena zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Tato instituce si již za svou krátkou existenci dokázala zajistit pevné postavení v současném trestním právu a její činnost hraje klíčovou roli při aplikaci alternativních opatření a uplatňování restorativní justice. Samozřejmě musíme do budoucna brát v úvahu personální možnosti PMS při rozšiřování probačních institutů. Efektivní a intenzivní výkon probace lze zajistit, jen pokud bude mít PMS dostatečný počet kvalifikovaných zaměstnanců. Vznik PMS byl inspirován právní úpravou Národní probační služby ve Velké Británii, a proto mají tyto právní úpravy mnoho shodných prvků, jako např. organizaci probačních služeb. Avšak v právní úpravě Velké Británie spatřuji velký přínos v tom, že umožňuje zapojit dobrovolníky, kteří mohou dohlížet nad výkonem probačních a mediačních činností. Dobrovolníků je ve Velké Británii kolem deseti tisíc, zatímco zaměstnanců Národní probační služby je kolem osmi tisíc. Tato úprava tedy poskytuje probačnímu pracovníkovi reálnou šanci, aby se odsouzenému individuálně věnoval, a zároveň efektivně plnil účel dohledu. De lege ferenda by tedy bylo vhodné zavést systém dobrovolnictví i v České republice. Tento krok by významně přispěl k zefektivnění účelu dohledu, jelikož by se mohli probační úředníci dostatečně individuálně věnovat každému klientovi PMS, což při stávajícím počtu probačních úředníků není možné. Otázkou ovšem zůstává, zda i kdyby byla zakotvena zákonná možnost dobrovolnické práce, jestli by se našel odpovídající počet dobrovolníků, kteří by chtěli činnosti PMS vykonávat. Tradice pomoci potřebným je ve

¹¹¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 175 – 176.

¹¹² ŽATECKÁ, Eva, FRYŠTÁK, Marek. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 9, s. 7.

Velké Británii dlouhodobá, zatímco v České republice panuje spíše negativní postoj společnosti k tzv. dobrovolnictví.¹¹³

¹¹³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 105 – 106.

Použitá literatura

Knižní publikace

1. DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001.
2. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 896 s.
3. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 784 s.
4. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
5. KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s.
6. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008. 527 s.
7. ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. 141 s.
8. SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
9. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 416 s.
10. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 212 s.
11. VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 115 s.
12. ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 46 s.
13. ZVEKIC, Ugljesa, HARRIS, Robert. Prosazování probace na mezinárodní úrovni. In *Probace – poznatky ze zahraničí*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 127 s.
14. ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007. 136 s.

Články a příspěvky ve sbornících

1. FENYK, Jaroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr, SOVÁK, Zdeněk, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo*, 2001, roč. 6, č. 5, s. 18 – 24.
2. FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 20 - 24.
3. HRUŠKOVÁ, Otmar., OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ŠTERN, Pavel. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 12 - 20.
4. HULÁN, Pavel. Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku od 1. 1. 2010. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 1, s. 16 - 20.
5. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5 - 21.
6. KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 4, s. 34 - 37.
7. NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 94 - 97.
8. NEZKUSIL, Jiří. K problematice alternativ k trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 7- 18.
9. NEZKUSIL, Jiří. K některým stránkám institutu probace. In *Sborník prací z trestního práva* (Solnařova pocta). Praha: Universita Karlova, 1969, s. 54-55.
10. PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 2 - 8.
11. ROZUM, Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 39 – 49.
12. SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229 – 237.
13. SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 7, s. 270 - 274.
14. ŠÁMAL, Pavel. Probační a mediační služba. *Sociální politika*, 2001, roč. 27, č. 5, s. 5 – 9.
15. ŠČERBA, Filip. Metody činnosti Probační a mediační služby. *Trestní právo*, 2002, roč. 7, č. 6, s. 21 - 24.

16. ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86 – 89.
17. ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s. 300 - 305.
18. ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 1, s. 1 - 5.
19. VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor., SOVÁK, Zdeněk. Probační a mediační služba ČR. *Právní rádce*, 2002, č. 8, s. 28 - 29.
20. ZEZULOVÁ, Jana. Zamyšlení nad postavením a činností probačního pracovníka u okresních a krajských soudů v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 260 - 267.
21. ŽATECKÁ, Eva, FRYŠTÁK, Marek. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 9, s. 5 - 8.

Právní předpisy

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 141/1961 S., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
7. Vyhláška č.456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Internetové zdroje

1. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu* [online]. [cit. 27. března .2012]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>>.
2. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 22. března 2012]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

3. Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka vězeňské služby České republiky 2011* [online]. [cit. 29. března 2012]. Dostupné na <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf>.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá problematikou institutu probace v českém trestním právu. V úvodních kapitolách je stručně popsán historický vývoj probace a to jak ve světě, tak v České republice. Tato práce rovněž popisuje myšlenkový směr restorativní justice, jelikož se jedná o zcela novou koncepci pojetí trestní spravedlnosti a probace v současné době je jednou ze základních složek restorativní justice.

Vymezení pojmu probace a vymezení pojmu dohledu je rovněž zahrnuto v této práci. Probace je vymezena jak v jejím užším, tak i širším slova smyslu. Dohled je zde popsán jak dle právní úpravy obsažené v trestním zákoníku, tak dle právní úpravy v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Stěžejní kapitoly zahrnují projevy probace v českém trestním právu a právní rámec Probační a mediační služby.

Jednotlivé probační instituty v užším slova smyslu jsou rozebírány jak z pohledu právní úpravy v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., tak v současném trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., samozřejmě není opominuta ani problematika probačních institutů v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. V práci je věnována pozornost i Probační a mediační službě, a to jednak z pohledu její organizace, tak metodám činnosti. Rovněž je v této části zahrnuto postavení probačních úředníků a asistentů, jejich práva a povinnosti z pohledu právní úpravy zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Práce popisuje kompetence Probační a mediační služby a metody činnosti, z nichž jsou vybrány k podrobnějšímu popisu instituty zajištění výkonu dohledu, kontrola výkonu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení.

Resumé

The diploma thesis deals with the Czech Institute of probation in criminal law. In the first chapters, historical development of probation in the world and in the Czech Republic is briefly described. This work also describes school of thought of restorative justice, since it is a completely new concept in the concept of criminal justice and probation, it is currently one of the basic components of restorative justice.

Definition of probation and definition of supervision is also included in this work. Probation is defined both in its narrower and wider sense. Supervision is described according to the legislation contained in the Criminal Code as well as in

the legislation in the Juvenile Justice Act. Central chapters include manifestations of probation in the Czech criminal law and legal framework of the Probation and Mediation Service.

Individual probation institutes in the strict sense of the word are discussed both in terms of legislation in the Criminal Code No. 140/1961 Coll. and in the current Criminal Code No. 40/2009 Coll., and of course, probation institutes in the Juvenile Justice Act No. 218/2003 Coll. are included. In the work the attention is paid also to the Probation and Mediation Service, both in terms of its organization and methods of operation. This section also contains the status of probation officers and assistants, their rights and obligations according to the legislation in the Act No. 257/2000 Coll. the Probation and Mediation Service. The thesis describes the competencies of the Probation and Mediation Service, activities and methods, of which the institutes of ensuring supervision, monitoring the performance of community service and house arrest are selected for more detailed description.

Seznam klíčových slov

Probace, Dohled, Restorativní justice, Probační a mediační služba, Probační úředník, Trest obecně prospěšných prací, Trest domácího vězení.

Key words

Probation, Supervision, Restorative justice, Probation and Mediation Service, Probation officer, Community service sentence, Sentence of House arrest.